Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 293 (11491) | 1980 чылдың декабрь 21, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кеп.

ТЕХНИКА СЕПТЕЛГЕЗИ

Техниканың кускү болгаш кышкы септелгези — кедээ механизаторларның амыдыралында чугула болгаш харыысалгалыг үе. Септелге ажылдарының бүгү хемчээлиниң 70 хуузу ол үеге онаажып турар. Часкы хову ажылдарының темпизи, хуусаазы, шынары болгаш адактың сөөлүнде дүжүттүң салым-хуузу техниканы канчаар белеткээнинден шиитпирлиг чергези-биле хамааржыр.

Бо чылдың дөрткү кварталында 621 тракторну, 275 тараа комбайның, 643 аңдазынны, 766 сеялканы, 129 культиваторну белениниң шугумунга тургускан турар ужурлуг. Ооң иштинден 335 тракторну, 50 комбайнны болгаш өске-даа чүс-чүс агрегаттарны Сельхозтехника каттыжыышкыннарының мастерскаяларынга септээр.

Чоокку эрткен хүннерге чедир 293 трактор, 87 комбайн, 366 аңдазын, 519 сеялка, 216 культиватор септеттинген. Ынчаарга септелгениң темпизи эрткен чылдыындан дыка оожум болуп турар.

Машина-трактор парыгын белеткээриниң ындыг четпес болуп турарының кол чылдагааннары чүдел? ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Ленинчи орук», «Коммунизмниң херели», «Тээли», «Енисей», «Бүрен», «Шивилиг» болгаш өске-даа хөй-хөй совхозтар септелге мастерскаяларын кышкы байдалдарга ажылдаар кылдыр белеткеп алыр дугайында чогуур үезинде сагыш салбаан болгаш херек кырында септелгеже ноябрьның ийиги чартыында эгелеп кирген. Ооң ужурундан улуг хожудаашкынны болдурган, ынчангаш бүдүрүлгениң уэүнтелиишкин чок ажылдаары хандыртынмаан. Чижээ, Таңды районнуң совхозтары септелге графигинден 72 тракторну, 7 комбайнны хожудаткан, Каа-Хемниң ажыл-агыйлары 14 тракторну, 22 комбайнны озалдаткан. Өске-даа районнарда байдал ындыг. Чамдык ажыл-агыйларда оон-даа дора болуп турар. Ыланғыя «Хадың», «Совет Тыва», «Ленинчи орук», «Кызыгаар» совхозтарда чаңгыс-даа трактор септеттинмээн. «Тээли», «Октябрь 30 чылы», Карл Маркс аттыг, «Хөндергей», «Енисей» совхозтарда амга чедир чаңгыс-даа сеялка, аңдазын белеткеттинмээн. Бай-Тайганың ажыл-агыйларында 50 аңдазынның чүгле 6-зы, Барыын-Хемчиктииңде— 69-туң 10-у, Чөөн-Хемчиктиинде — 151-ниң 36-зы септеттинген. Каа-Хем районнуң совхозтарында 312 сеялкадан чүгле 18, Таңдыныында 570-ден 154 сеялка кылдынган.

Машина-трактор парыгының септелгезин Сельхозтехника каттыжыышкыннарының мастерскаяларында тоң багай чорудуп турар. Октябрь — ноябрь айларда планда көрдүнген 220 трактордан болгаш 25 тараа комбайнындан херек кырында ол-ла дараалашкаа-биле 128 болгаш 9 септеттинген. Кызыл каттыжыышкынның мастерскаязы 74 тракторну болгаш 7 комбайнны, Чадаана мастерскаязы — 19 тракторну болгаш 3 комбайнны графиктен хожудаткан.

Суг чаштырар, сиген ажаап алыр машиналарның септелгезиниң талазы-биле ажыл ам-даа херек кырында эгелевээнин барымдаалап алыр болза, часкы хову ажылдары эгелээринге чедир трактор парыгының 92 хуузу, хөрзүн болбаазырадыр болгаш тараа чаштырар машиналар 100 хуу белен болурун, комбайннар септелгезин апрель 30-де доозарын хандырар төлээде, совхозтарның, Сельхозтехника каттыжыышкыннарының механизаторлары, септелге ажылчыннары ам-даа улуг хемчээлдиг ажылды кылыр апаар.

Хожудаашкынның ийиги чылдагааны болза септелге мастерскаяларынга күш-ажылды болур-чогууру-биле организаставаанында. Таңды, Каа-Хем, Улуг-Хем, Кызыл болгаш өске-даа районнарның совхозтарының хөй нуруузунда дуржулгалыг механизаторлардан септекчилер звеноларын тургуспаан. Тракторист бүрүзү бодунда быжыглаан тракторну азы кедээ ажыл-агый машиналарын боду чаасказ септеп турар.

Комбайннар септээриниң бар улуг болдунар аргаларын совхозтарда болгаш Сельхозтехниканың каттыжыышкыннарында тоң багай ажыглап турар. Чижээ, «Коммунизмниң херели» совхозта комбайннар септээр черни тракторлар тургузар кылдыр ажыглап турар. Дыка хөй совхозтар комбайннарның септээр чүүлдерин амга чедир тодаратпаан. Комбайннарның белдирлерин болгаш агрегаттарын Сельхозтехника мастерскаяларынга септедири-биле сөөртүп чедирериниң онаалдазын чаңгыс-даа район күүсетпээн.

Септелгениң шынары хөй-хөй ажыл-агыйларда, Сельхозтехника каттыжыышкыннарының мастерскаяларында куду болуп турарын чоруткан хыналда көргүскен. Сельхозтехниканың Кызыл каттыжыышкынынга септээн солулга коробкаларының шынары багай дээн хөй-хөй хомудалдар совхозтардан кээп турар. Аңаа үрелген подшипниктерни, шестерняларны, сыскыгларны катап салып турарының фактылары бар. Чадаана каттыжыышкынының мастерскаязынга кезектерни багай чуп, септээн моторларны эдиктир ажылдатпайн, машиналарны, агрегаттарны бүдүвайн турар.

Бо бүгү четпестерни чайладырының шиитпирлиг хемчеглерин совхозтарның, Сельхозтехника каттыжыышкыннарының, кедээ ажыл-агый эргелелдериниң удуртукчулары, специалистери, районнарның партия, совет органнары дораан алыр ужурлуг. «1981 чылдың часкы хову ажылдарынга кедээ ажыл-агый техниказын чогуур үезинде болгаш шынарлыг белеткээриниң база совхозтарны механизатор кадрлар-биле хандырарының талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чоокта чаа хүлээп алган доктаалы ону негеп турар.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ ЭНЕРГЕТИКТИГ СИСТЕМАЛАРЫНЫҢ, БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ БОЛГАШ ТУДУГЛАРЫНЫҢ АЖЫЛЧЫННАРЫНГА, ИНЖЕНЕРЛЕРИНГЕ, ТЕХНИКТЕРИНГЕ, АЛБАН-ХААКЧЫЛАРЫНГА, ҮЛЕТПҮРНҮҢ ОДАЛГА АДЫРЛАРЫНЫҢ МАШИНА ТУДУКЧУЛАРЫНГА БОЛГАШ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНГА

Эргим эштер!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди бистиң чуртувустуң амыдыралында кайгамчыктыг хүн-биле— Россияны электрижидериниң Күрүне планының 60 чыл оюн-биле сеткилдиң ханызындан силерге байыр чедирип тур. Улуг Ленинниң удуртулгазы-биле ажылдап кылдынган ГОЭЛРО планы эртемге үндезилеттинген нитти-күрүне планнаашкынынга үндезилээш, экономиканы эргелеп башкарарының чаа принциптеринге шынар талазы-биле эгени салган. Бистиң нелир үеде маадырлыг беш чылдарывыска оруку ол ажыткан.

Улуг Ленинниң өттүр көргени-биле алырга, электрижидилге болза сайзыраңгай социализмниң материал-техниктиг баазазын тургузарының күчүлүг бырызы, совет кижилерниң ажылдаарынга болгаш чурттаарынга таарымчалыг байдалды экижидериниң боттуг факторларының бирээзи болган. Бистиң хүннеривисте-даа чугула экономиктиг болгаш социал-политиктиг сорулгаларны шиитпирлээринге кол рольду биезги хевээр ол ойнавышаан.

Ада-чурттуң электрижидилгези чугула хөй-хөй көргүзүглер талазы-биле делегейде мурнакчы туруштарны ээлеп турарынга совет кижилер дүрүм ёзугаар чоргаарланып турар. Чуртта кыска хуусааның иштинде энергетиктиг канчаар-даа аажок улуг күчү тургустунган. Бирги беш чылда бүдүн чыл дургузунда бүдүрүп турган электроэнергияны бистиң электростанцияларывыс ам ийи хүн дургузунда ажылдап үндүрүп турар. Бистер атомнуң энергиязын тайбың сорулгаларга кижиге болгаш депшилгеге бараан болдуруп, делегейде эң улуг энергоагрегаттарның бүдүрүлгезин чедиишкинниг шиңгээдип алган бис. Чылыдылганы хөгжүдериниң хемчээлиниң талазы-биле ССРЭ даштыкы чурттарны ажып турар. Бо бүгү чедиишкиннер болза экономиканың ол чугула адырын хөгжүдер дугайында партияның доктаамал сагыш салыышкынының ачызында чедип алдынган ГОЭЛРО планында салдынган ленинчи идеяларның боттаныышкынын олар херечилеп турар.

Коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарының оруу-биле чоруп орар бистиң улам бурунгаар шимчээшкинивистиң чаа-чаа бедиктерин тодарадыр СЭКП-ниң XXVI съездизиниң мурнуу чарыында ГОЭЛРО планының алдан чыл оюн бистиң чуртувус демдеглеп эрттирип турар-дыр. Дараазындагы беш чылда улус ажыл-агыйының болгаш социал-политиктиг улуг сорулгаларны шиитпирлээринге, совет экономиканың шапкын хөгжүлдезин хандыраарынга энергетиканың үлүг-хуузу улам улгадып турар. Чоокку чылдарда болгаш узун хуусаалыг перспективада көрдүнген энергетиктиг чаа программаны боттандырып эгелээр ужурлуг бис. Ол программа ылаңгыя ядролуг энергияның үлүг-хуузун бедиткенинден, хөмүр-дашты ажык арга-биле казып тып турар черлерниң баазазынга чылыг-биле ажылдаар улуг электростанцияларны тударындан, гидрокурлавырларны комплекстиг ажыглап, энергия балансызынче оларны улам киирериндэн одалга-энергетиктиг комплекстиң структуразын шынар талазы-биле ескертирин көрүп турар.

СЭКП ТК-ның октябрь (1980 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин удуртулга болдурбушаан, чуртту бүрүнү-биле электрижидер дугайында ленинчи чагыгны амыдыралга боттандырарынга чаа-чаа шылгараңгай чедиишкиннери-биле Төрээн чуртту совет энергетиктер өөртүр, улус ажыл-агыйын улам ыңай интенсификастаар дээш демиселдиң, ооң ажыктыг чорууи бедидериниң, бистиң чуртувустуң экономиктиг болгаш камгалал күчүзүн быжыглаарының мурнуку одуруунга олар чоруур дээрзинге СЭКП Төп Комитеди быжыг бүзүрелин илергейлеп тур.

Каң дег кадыкшылды болгаш СЭКП-ниң XXVI съездизинге чедиишкинниг ужуражыр дээш социалистиг чарышка күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерлиг болуруңарны силерге күзедим, эргим эштер.

Л. БРЕЖНЕВ.

ХҮЛЭЭНМИШААН...

СЭКП ТК-ның партияның XXVI съездизинге Төлевилелин чугаалажырын Бии-Хем районда «Хадың» совхозтуң ажылчыннары үргүлчүлеп турар.

Ажылчыннар ортузунга Төлевилелди таныштырып, тайылбырлаар, партия, комсомол өөредилгезинге ханы өөренир талазы-биле ажылды ында партком эки удуртуп турар.

— Төлевилелдиң пропагандазарында, өөредиринде эң-не шыырак билиглиг пропагандистерни, лекторларны, илеткелчилерни, политинформаторларны, агитаторларны хаара туткан бис. Хуралдарга улустуң саналдарын өөренип көрүп, анализтеп турар бис—деп, партком секретары М. К. Бичии-Уруг чугаалаар.

Төлевилелди тайылбырлаар ажылга башкы А. М. Евсикованың удурткан «Билиг» ниитилелиниң эге организациязының лекторлары идепкейлиг киржип турар. Ооң кежигүннериниң саны чыл келген тудум өзүп орар. Бо чылын янзы-бүрү темаларга 408 лекцияны номчаан. Т. С. Осипова, А. М. Евсикова М. К. Бичии-Уруг олар лекция-пропагандазында идепкейлиг киржип турар.

Пропаганда ажылын активчилер чорударда ажыл-агыйның чедип алган чедиишкиннери, шиитпирлезе чогуур практиктиг ажыл-херээ, сорулгалары-биле холбап турарлар. Совхозтуң мал ажылдакчылары ам болур партияның область конференциязын, СЭКП-ниң XXVI съездизин чаа күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуур дээш социалистиг чарышты калбарткан. Бо чылдың күрүнеге сүт садарының планын болгаш социалистиг хүлээлгезин хуусаа бетинде күүсеткенин рапорттаан. Ажыл-агыйы 1980 чылда 25 муң 900 центнер сүттү күрүнеге садар турган, 31 муң 12 центнерни саткан, онаалдадан ажыр сүт садары үргүлчүлевишаан. Бо чылдың төнчүзүнге чедир беш чылдың планындан ажыр 2 муң 720 центнер сүттү бүдүрер, хөй кезиин күрүнеге садар. «Хадың» совхозтуң мал ажылдакчылары 1981 чылда күрүнеге эът садарының бирги квартал планын, сүт бүдүрүп садарының ийи айлар планын съездиниң ажыттынар хүнүнге чедир күүседир хүлээлгени алган.

Саанчылар Г. Е. Кара-кыс, Ф. Е. Өпежик, Ч. М. Моңгуш беш чылдың планын күүседипкен, социалистиг чарыштың тиилекчизи болуп турарлар.

Д. ЕНДАН.

ЧҮҮЛДҮГЗҮНГЕННЕР

Партияның XXVI съездизинге СЭКП Төп Комитединиң Төлевилелин чугаалашкан ажылчы чоннуң хуралы Чөөн-Хемчиктиң Сүт-Аксы суурга эрткен. Чаа беш чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол углаңнышкынының дугайында илеткелди «Сүт-Хөл» совхозта партком секретары С. А. Ондар кылган. Районнуң совхозтуң оңгу беш чылда ажылдыыңның түңнелдерин чаа беш чылда сорулгалар-биле илеткелчи холбап чугаалаан.

Сүт-Хөл ыяш ажыл-агыйы черниң агрономы Ховалыг Көк-оол, күш-ажылдың хоочуну, Октябрь Революциязы орденниң эдилекчизи Николай Очур-оол, ажылчын Сат Биче-оол, милицияның участок төлээзи офицер Сергей Саая болгаш өскелер-даа Төлевилелди чүул-дугаайын деткип, совхозтуң чер болгаш мал ажылын экижидеринче, хөй-ниитиниң корум-чурумун быжыглаарынче угланган саналдарны берген.

Хуралдың киржикчилери СЭКП-ниң XXVI съездизин күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыры-биле социалистиг чарышка идепкейлиг киржир күзелин илереткеннер.

О. КАҢ-ООЛ.

Даарта — Энергетиктиң хүнү

1920 чылдың ноябрь 14-те В. И. Ленин биле Н. К. Крупская олар тараачыннарның чалааны ёзугаар чуртка тудкан баштайгы кедээ электри станцияларының бирээзиниң ажыдыышкынынга киржири-биле Кашино (Москва область) сууурга барганнар.

ЧУРУКТА: В. И. Ленин биле Н. К. Крупскаяның Кашино суурнуң тараачыннарының аразында олурары.

СЭТА-ның фотохроникаазы.

КОММУНИЗМ ОТТАРЫ-ДЫР

Совет Эвилелиниң эң аныяк автономнуг республиказы —Тывага энергетика шапкын темпилиг хөгжүп келген. 1944 чылда Тывага нити күчүзү 360 квт. дизельдиг электри станциялары ажылдап турган болгаш электри дамчыдылгазының шугуму шуут чок турган. Ооң соонда он-он чыл эрткенде, 1954 чылда, ындыг электри станцияларының күчүзү 2580 квт. чедир улгаткан болгаш чылыг-биле ажылдаар баштайгы станция —Кызыл ЦЭС-тиң тудуу эгелээн.

Тывага Совет эрге-чагыргазының 36 чылдарының иштинде чылыг-биле ажылдаар үш электри станцияларын тудуп тургускан, ынчаарга дизельдиг станцияларның күчүзү 7 муң квт. чедир улгаткан, электри дамчыдар шугумнуң узуну 1960 чылда 150 км турганындан 1980 чылда—8 муң км ажа берген. Кызылдың электри станциязының ачызында республика найысылалын чылыг-биле хандырарынче угланган ажыл 1975 чылда эгелээн.

Амгы үеде Тывада 220, 210 болгаш 35 квт. күштүг электри дамчыдылгазының чүс-чүс километр шугумнары ажылдап турар. Ак-Довуракта болгаш Чадаанада улуг күштүг подстанцияларда 30 болгаш 63 муң квт. күчүлүг трансформаторлары эптеп тургускулаан. Энергетика объектилериниң тудуп тургузарда эң сайзыраңгай аргаларны ажыглап турар. Чижээ, Чаа Шагаан-Арыг — Эйлиг-Хем аразының электри шугумун тургузарда МИ-6 вертолётту ажыглап, шаараш демир суургаларны тургузуп, демир удазыннар шөөринге мурнакчы арга-дуржулганы хереглээн. Ол-ла вертолёт-биле Чаа Шагаан-Арыг хоорайдан Эйлиг-Хемге чедир 6 тонна аар трансформаторну агаар-биле аппарган.

Ленинчи ГОЭЛРО планының 60 чыл оюнуң бүдүүзүнде Тываның энергетиктери боттарының адырынга күш-ажылчы чедиишкиннерин чедип ап, оңгу беш чылдың планныг даалгаларын доллур болгаш ажыр күүседир дээш кызымаккай ажылдап турарлар. Олар СЭКП-ниң XXVI съездизин төлептиг уткуур дээш боттарының бүгү-ле арга-курлавырларын ажыглап, чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап турарлар. Тываның энергетиктериниң съездиге уткуштур алган бедик хүлээлгелериниң бирээзи — ырак-узак Өвүр районга «Ильичиниң лампочказын» кыпсыры болур. Ынчангаш амгы үеде эдикчилер болгаш эптекчилер Чадаана — Хандагайты аразының 110 кВ-ниң электри шугумунче ток дамчыдып, район төвү—Хандагайты сууржe «улуг энергияны» бээринге белеткеп эгелей бергеннер.

Тываның электри четкилериниң болгаш Тыва коммунэнергонуң күш-ажылчы коллективтери боттарының профессионал байырлалынга күш-ажылчы чедиишкиннери-биле ужуражып турар. Тыва энергетиктер электри энергиязын ажылдап кылырының-даа, а ол ышкаш ону сайгарарының-даа беш чылда даалгазын 1980 чылдың октябрь-ноябрь айларында күүсеткенин рапорттааннар.

Бо хүннерде үлетпүрде, тудугда, транспортта энергия хандырылгазы кажангызындан-даа калбарып улгатканын демдеглээри өөрүнчүг. Тыва энергетиктериниң чогаадыкчы, кызымаккай күш-ажылының ачызында ырак-узак суурларда, фермаларда, харын-даа хойжуларның турлагларында, кыштагларында безин «Ильичиниң лампочкалары» кыш, чай чок хып турар апарган.

Республиканың электрижидилгезинге үр чылдарда үре-түңнелдиг ажылдап, боттарының байлак арга-дуржулгазын аныяктарга дамчыдып берип турар оңгу беш чылдың шалыпчыларын хөйну адап болур бис. Оларга Тыва коммунэнергонуң электромонтёру Семён Григорьевич Пархоменко, мастерлер — Мулла Нургадиевич Рамазанов, Семён Келинович Бельков, Улуг-Хем участогунуң мастери Улаачы Түлүшевич Наваа, ТЭС-тиң электромонтерлары — Марат Опужапович Оюн, Василий Прокопьевич Поркин, ТЭЦ-тиң котёл машинизи Геннадий Фёдорович Иванов, турбина машинизи — Владимир Фёдорович Дулов, «Кедээ электри тудугнуң» тудуг-монтаж эргелелиниң бригадири Владимир Павлович Балгазын болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Оң бирги беш чыл бистиң республикага энергетиканың эң шапкын хөгжүүрүнүң чугула үе-чадазы болур. 1981—1985 чылдарда Шушенское—Кызыл аразынга 220 кВ-ниң электри дамчыдылга шугумун тудуп доозар. Ол сорулга-биле Кызылга, Туранга болгаш Чадаанага подстанцияларны тургузар. Ол ышкаш Кызылдан Чадаанага четкен шугумну 220 кВ-же шилчидер болгаш Шагаан-Арыгдан Арыг-Үзүүнге, Балгазындан Сарыг-Сепке база Балгазындан Самагалдайга чедир 110 кВ-ниң дамчыдылга шугумун шөер ужурлуг. Кедээ черлерни электрижидери-биле Торгалыг—О. Шываа, Баян-Кол—Кара-Тал, Межегей болгаш Хөндергей чедир подстанцияларлыг 35 кВ-ниң электри дамчыдылга шугумун тургузар. Ниитизи-биле кедээ черге 1350 километр дурттуг 10 кВ-ниң шугумун ажыглалга киирер.

Республика найысылалын чылыг-биле хандырарын экижидер талазы-биле улуг ажылдар кылдынар. Чижээ, Кызыл ЦЭС-зинге БКЗ-75 дээр үш котёл агрегаттарын эптеп тургузар болгаш станция-биле хоорай аразының ийиги чылыг дамчыдылгазының хоолайын салыр.

Оң бирги беш чылда республиканы улам-на электрижидер сорулгалыг төлевилел ажылдарын база боттандырып чорудар. Чижээ, Кызылга 500 муң кВт күштүг ТЭЦ-ти тургузарының төлевилели аңаа хамааржыр. Ол ышкаш келир үениң суг кужу-биле ажылдаар электри станциязын — Тыва ГЭС-ти тургузарының техник-экономиктиг санаашкыннарын база доозкан турар ужурлуг.

Н. ЧУМАКОВ.
Тыва электри четкилериниң директору.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕН, ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДАН БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң көскү ажылдакчызы, СЭКП ТК-ның кежигүну, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаты, Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры Алексей Николаевич Косыгинниң үр үеде аар аарааныының соонда, 1980 чылдың декабрь 18-те, 77 харже киргелекте мөчээнин ханы кажыыдал-биле дыңнадып тур.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ | ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ | ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

СЭКП ТК-ДА БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктааткаңы болза:

1. Алексей Николаевич Косыгинни орнукшударын организастаары-биле чазак комиссиязын эштер Н. А. Тихонов (даргазы), И. В. Капитонов, Л. А. Борисов, М. С. Смиртюков, Н. Н. Тарасов составтыг кылдыр тургузар.

2. А. Н. Косыгинни Кызыл шөлге, Кремль ханаларынга орнукшудар.

А. Н. КОСЫГИННИ ОРНУКШУДАРЫН ОРГАНИЗАСТААР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ЧАЗАК КОМИССИЯЗЫНДАН

Мөчээн А. Н. Косыгин-биле чарлып байырлажыры-биле Совет Армияның Төп бажыңының Кызыл Туктуг залынга кирери декабрь 22-де 10 шактан 18 шакка чедир болур деп, чазак комиссиязы дыңнадып тур.

Септелгеге — темп болгаш шынар

ХУУСААЗЫНДА БЕЛЕТКЭЭР

Чер ажылдыгларының амгы эң кол сорулгазы болза, келир чылдың часкы хову ажылдарынга эки белеткенип, техниканы чогуур хуусаазында шынарлыг септеп алыры. Бо хүннерде республиканың совхозтарының болгаш Сельхозтехкүркомнуң септелге бүдүрүлгелериниң механизаторларының, септекчилериниң күжү чогум-на өлче улгатган. Декабрь 16-да медээ-биле алырга, республикада бо чылдың дөрткү кварталында септээри планнаттынган 275 комбайнның 150-и, 621 тракторнуң 390-у септеттинген. Ажыл-агыйларда бар 1252 аңдазынның 550-и, 2055 сеялканың 800 хирези, 691 культиваторнуң 310-у ажыглаарынга белен. Бо саннардан алгаш көөрге, ам-даа дыка хөй техника септеттинмээн болгаш байдал дыка дүвүренчиг-дир.

Келир чылдың часкы хову ажылдарынга эки белеткенип, кедээ ажыл-агый техниказының септелгезин шалыпкын чорудар талазы-биле чарыштың эгелекчилери — бии-хемчилерде бо талазы-биле байдал өске черлерниинден дээре болуп турар. Олар дөрткү кварталда 45 комбайн септээр турган 35-ти, 84 тракторнуң 52-зин септеп алганнар. Хөрзүн болбаазырадыр болгаш үрезин чаштырар машиналарның хөй кезиин ажыглаарынга белен. Ыланғыя «Кызыл тараачын» совхозта септелге ажылдарын бедик деңнелде организастаан.

Ол ышкаш Кызыл районда «Типпелге», Каа-Хемде «Улуг Октябрь», Чөөн-Хемчикте «Искра» болгаш өске-даа совхозтарда техника септелгези багай эвес чоруп турар.

Ооң-биле чергелештир Каа-Хем районнуң ажыл-агыйларында септелге ажылдары дыка куду темпилиг айтыр апаар. Дөрткү кварталда септээр ужурлуг 47 комбайнның чүгле 7-зи, 72 тракторнуң 30-у септеттинген. Кожуг машиналарының хөй кезии септеттинмээн. Ыланғыя «Совет Тыва», «Бүрен» совхозтарда байдал эң-не дүвүренчиг. Таңдыда «Коммунизмниң херели», Чөөн-Хемчикте Карл Маркс аттыг, «Хөндергей» совхозтарда часкы хову ажылдарынга белеткелди организастап турары оон дээредевес. А «Октябрь 30 чылында» кожуг машиналарын септээринче ам-даа кирбээн.

Дөрткү кварталда комбайннар септээрин Бай-Тайга, Улуг-Хем, Кызыл районнарның, тракторлар септээрин Барыын-Хемчик, Өвүр, Мөңгүн-Тайга, Эрзин, Тес-Хем районнарының ажыл-агыйлары багай чорудуп келгениндеn план күүселдезин үзер чыгап турар. Ол ышкаш кожуг машиналарының септелгези база-ла оожум темпилиг.

Бо бүгүнүң кол-ла чылдагааны совхозтарда болгаш Сельхозтехника бүдүрүлгелеринде септелге мастерскаяларының ажылдаарынга өй-шаанда белеткевейн турарында, септелге ажылдарын чогуур хуусаазында эгелевейн, септелгеде күш-ажылды кончуг эрэнгей организастап турарында. Оон ангыда септелгеде ажылдап турарларның саны эвээш, оларның ортузунда социалистиг чарыш болур-чогууру-биле организастаттынмаан, мурнакчы дуржулганы нептередип, ажыглап турары четпес.

Ооң түңнелинде Кедээ ажыл-агый министерствозу, «Скотопром» трест, Сельхозтехкүрком, районнарның кедээ ажыл-агый эргелелдери, совхозтарның удуртукчулары болгаш специалистери кедээ ажыл-агый техниказын часкы хову ажылдарынга белеткээрин чыл бүрүде эң багай чорудуп келгенин, совхозтарда хөй техника тарылга эгелээр мурнуу чартыында далаш-биле куду шынарлыг септеттинип турарындан чартык кезии дораан үрелип, тарылганың хуусаазы узамдыгып турарын СЭКП обкомунуң бюрозунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң часкы хову ажылдарынга белеткел дугайында чоокта чаа хүлээп алган доктаалында айыткан. Амгы кол сорулга чүл дээрге, ук доктаалдың негелделерин ажыл-херек кырынга хажык чок күүседир, часкы тарылгага ажыглаар техниканы чогуур хуусаазында шынарлыг белеткеп алыр дээш бүгү күштү салып, шалыпкын ажылдаары болур.

Национально-краеведческий

Даарта — Энергетиктиң хүнү

ТУРГУЗУУШКУННУҢ ЭНЕРГИЯЗЫ

Кострома ГРЭС-те чуртта эң баштайгы 1.200 муң киловатт күчүлүг энергоблокту эптеп, эдиктир ажылдадырының ажылы чоруп турар. Саян-Шушенск ГЭС-тиң бешки агрегадын үлетпүр тогун бээри-биле белеткеп каан.

Энергетиктиң хүнүнүң бүдүүзүнде келген хөй медээлерден алдынган чүгле ийи факт ол-дур. Бодунуң хери базымныг оруун 1920 чылдың декабрь 22-де эгелээн Совет энергетиканың 60 чыл дургузунда төөгүзү чогум-на ол ийи фактыдан көстүп турар: ол хүн Россияның электрижидериниң планы — ГОЭЛРО-ну хүлээп алган Советтерниң VIII Бүгү-россия съездизи ажыттынган.

Ленинчи программаның амыдыралда боттанмышкынының дугайында, улус ажыл-агыйының эң чугула адырының бөгүнгү байдалының дугайында ССРЭ-ниң энергетика болгаш электрижидилге министриниң бирги оралакчызы **Л. П. Фалалеев** чугаалаан.

ГОЭЛРО планы — электрижидилгеге үндезилээш, улус ажыл-агыйын комплекстиг хөгжүдерниң талазы-биле кижи төрелгетенниң төөгүзүнде эң баштайгы хүлээп алганы күрүнениң перспективтиг планы боор турар. Ону В. И. Ленин партияның ийиги программазы деп адаан.

Совет улус хамаатыы дайынының болгаш ажыл-агыйның сандаргай байдалының үезинде ындыг дидим күзел-бодалдарны боттандырып эгелээн. Волков ГЭС, Кашира, Шатура, Днепрогэс дээрге бистиң маадырлыг төөгүвүс болу берген. 1935 чылга чедир ГОЭЛРО планы дыка ажыр күүсеттинген турган.

Эң баштайгы Кашира ГРЭС-тиң күчүзү 12 муң киловатт турган. А Кострома ГРЭС-тиң чаңгыс-ла энергоблогунуң күжү 1.200 муң киловатт болгай. Ынчаарга Красноярскиниң суг күжү-биле ажылдаар электри станциязының агрегаттары ГОЭЛРО-нуң дөрт планнарын харылап турар.

Партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Төлевилелинде 1985 чылга чедир 1550—1600 миллиард киловатт-шак электри энергиязын бүдүрер апаарын айыткап. Оон аңгыда адырның структура-тургузуузун үндезинни-биле чаартынар. Амгы үеде электри энергиязының дөрттүң үжүн чылыг-биле ажылдаар станциялар берип турар. 1985 чылдың төнчүзүнге чедир суг болгаш атом-биле ажылдаар станцияларның үлүү барык 30 хуу чедир улгадыр. Ынчаарга минералдыг одаар чүүлдер көзүлдүр-ле чедишпейн турар чурттуң Европа кезээнге электри энергиязын алыры ГЭС-терниң болгаш АЭС-терниң күсели-биле боттаныр апаар. Сибирьниң, Ыракы Чөөн чүктүң болгаш Ортаакы Азияның хемнеринге улуг-улуг гидробелдирлерни тудары үргүлчүлээр апаар.

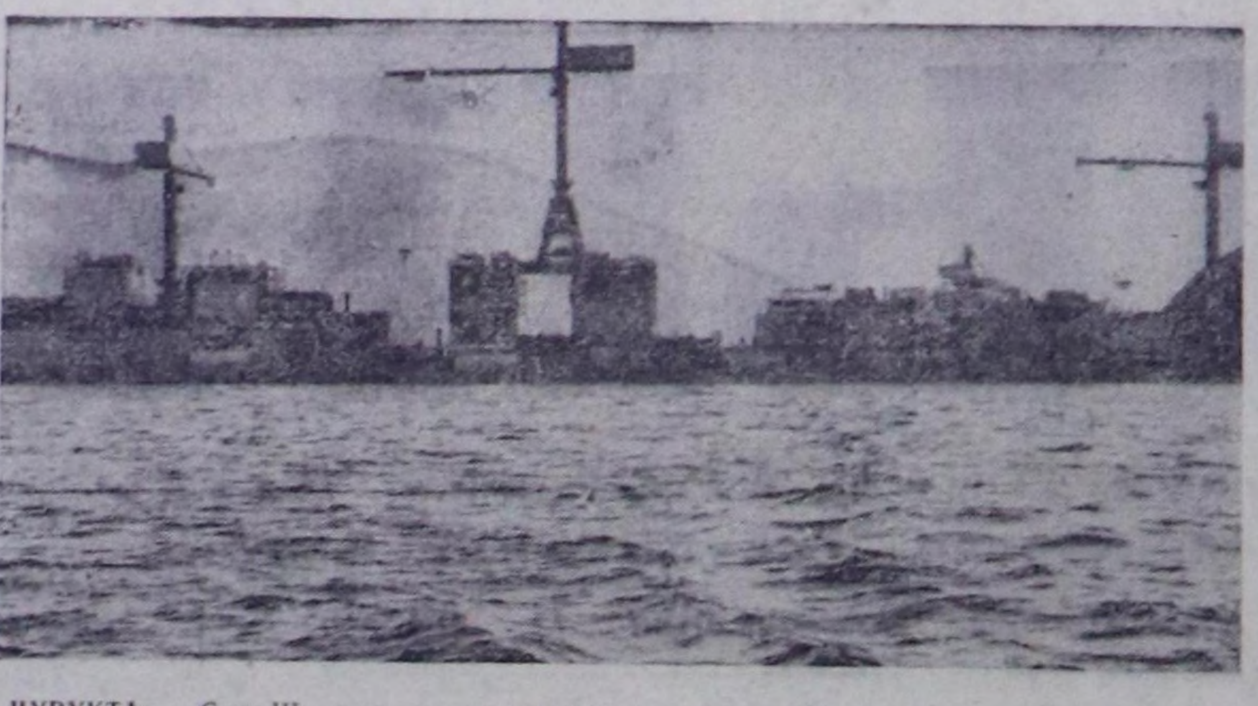
Энергетиканың эң аныяк адыры — атом-биле ажылдаар станциялар болгай: делегейде эң баштайгы АЭС-ти—Обнинскиниң станциязын 1954 чылда ажыглалга киирген. 1981—1985 чылдарда чурттуң атомнуг энергетиказы дыка хөгжүүр.

Ону хөгжүдериниң шапкынчылары — энергетиканы ниитизи-биле хөгжүдерниңге эң чугула угланмышкыннарның бирээзи боор турар. Онгу беш чылдың үезинде Курскиниң, Чернобыльскиниң, Нововоронежтиң АЭС-теринге миллион-миллион киловатт күштүг энергия блоктарын тургускулаан болгаш Белоярының АЭС-зинде дүрген нейтроннар-биле ажылдаар делегейде эң улуг реактор ажылдап эгелээн. Чаа беш чылда АЭС-терге 24-25 миллион киловаттың чаа күчүлерин ажыглалга киирерин көрүп турар. ССРЭ-ниң чаңгыс аай энергия системазының төп башкарылга черниң картазынга Калининниң, Балаковонуң, Ростовтуң, Запорожьениң, Крымның болгаш өске-даа черлерниң АЭС-терниң оттары кыва бээр.

Экибастузтуң 1-ги ГРЭС-зиниң баштайгы агрегаттары ажылдап эгелээн. Кедизинде баргаш, аңаа ниити күчүзү 20 миллион киловатт чылыг станцияларын тудар. Березовонуң 1-ги ГРЭС-зиниң тудуу эгелээн. Аңаа Канск-Ачинскиниң хөмүр-дажын ажыглаар. «КАТЭК» программаны ёзугаар алээн каш эң улуг күштүг ГРЭС-терни тудар, оларның бирээзи-ле чылда 40 миллиард киловатт-шак электри энергиязын бээр аргалыг. Сургут (Тюмень областа) девискээринге газ-биле ажылдаар бөлүк ГРЭС-терни база тудар.

Чурттуң Европа талазынче болгаш Уралче дыка хөй хемчээлдиг электри энергиязын дамчыдары-биле Экибастуз-Төп аразының 1500 киловольтулуг доктаамал токтуң шугумун болгаш Экибастуз-Урал аразының 1150 киловольтулуг доктаамал эвес ток шугумун тудуп эгелээн.

...Диспетчерниң командазын ёзугаар электри энергиязы Чөөн чүктен Барыын чүкче, чурттуң төвүнче дамчып эгелээр. База бир команда бээрге — ажыл шагы төнүп турар Уралче энергия бээри эвээжээр. Шалыпчы ээлчегде — чүгле ийи диспетчер олурар. Оларга электроннуг санаалга машиназы дузалаар. Москвадан чүс-чүс километр ырак черлерде станцияларның бүдүргени далай ышкаш электри энергиязын хуваарын олар моон удуртуп турарлар.

ЧУРУКТА: Саян-Шушенск ГЭС-тиң плотиназының далай талазындан хевири. Бо хүнерде плотинаның бедии 150 метр ажа берген. ГОЭЛРО-нуң 60 чылында, декабрь 22-де, ГЭС-тиң бешки агрегады үлетпүр тогун берип эгелээр.

«Чаа экономиктиг тургузуушкунну чорудары-биле бистер чаа техниктиг баазалыг болур ужурлуг бис. Ол чаа техниктиг бааза дээрге, электричество-дур. Бистер аңаа үндезилээш бүгү-ле чүүлдерни тургузар ужурлуг бис».

В. И. Ленин.

Энергетиктиг машина тудуушкунунга атомнуг, суг болгаш чылыг-биле ажылдаар электри станцияларга тургузар дериг-херекселдерни, оларның-биле кады 1-1,5 миллион квт күштүг атомнуг реакторларны болгаш куду сорттуг хөмүр-даштар-биле хөделир, чылыг-биле ажылдаар электри станцияларынга тургузар 500—800 муң квт күштүг энергоблоктарын бүдүрүп үндүрерин дыка көвүдедирин хандырар.

(СЭКП ТК-ның Төлевилелинден).

ТАРААЧЫННАРНЫҢ ҮШ КҮЗЕЛИ

1924 чылдың чыккылама соок январь айында Саян дааның чанында ырак-узак Шушенское суурга: Владимир Ильич Ленин мөчээн деп, ханы хажыдалдыг медээ чедип келген. Делегейниң ажылчы чоннарының баштыңчызының адын мөңгежидери-биле ол черниң тараачыннары кажы-даа чыыжынга мындыг шиитпирни хүлээп алганнар: «Шушенскоеде В. И. Лениннин чурттап турганы бажыңны акша чыып тургаш, садып алыр болгаш аңаа номчулга кылыр черлиг болгаш библиотекалыг Улусчу бажыңны ажыдар... Владимир Ильич Ленинге дириг тураскаал кылдыр көдээ ажыл-агый техникумун ажыдар болгаш суг күжү-биле ажылдаар электри станциязын тургузар».

Тараачыннарның баштайгы ийи күзели боттанган: Шушенскоеде «В. И. Лениннин Сибирьге шөлүлгези» дээр кайгамчыктыг музей-заповедник тургустунган; В. И. Ленин болгаш Н. К. Крупская аттыг совхоз-техникум база бар. Ынчалза-даа үшкү күзелди чедип алыры ол үениң тараачыннарынга күш четтинмес болган. Дөртен-не метр дурттуг, бедии үш-ле метр плотинаны кылып алыры белен болган болбайнаан, ынчалза-даа чүгле 20 киловольтунуң турбиназы херек турган. Тараачыннар кайын-даа айтырарга, кана-даа баарга, ындыг динамомашина тывылбас болган...

...Амгы үеде Шушенское суурну билбес болгаш дыңнаваан кижини тывары берге. Ол-ла суурнуң ады-биле Саян-Шушенскиниң суг күжү-биле ажылдаар электри станциязы туттунуп — Сибирь тараачыннарының үшкү күзели боттанып эгелеп турар. Чеден чылдарның эгезинде, Красноярск ГЭС-тиң тудуу соолзүрей бергенде, тоску беш чылда Енисейге база бир эң улуг электри станциязын — Саян-Шушенск ГЭС-ти тудуп эгелээрин төлевилээн турган. Ол станция делегейде эң улуг дээн тудугларның бирээзи болур. Бодап-даа көрүңер даан, оон плотиназы 242 метр бедик болур, ону долдурарынга он ажыг миллион кубометр бетон херек. Ынчаарга Красноярск болгаш Братск дээн ышкаш ийи улуг станцияларның плотиналарынга каттышкаш, сес миллион кубометр бетон херегleттингени билдингир.

Ленинградтың эртемденнери 650 муң киловатт күштүг турбинаны тургусканнар. Ол дээрге делегейге туруп көрбээн улуг турбина-дыр. Бир ындыг машина-ла Днепрогрэстиң бүгү бирги ээлчээ ышкаш, ол хире электри энергиязын берип турар.

Партияның XXVI съездизинге СЭКП Төп Комитединиң Төлевилелинде: «...Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудуун коллуунда доозар» деп бижээн болгай. Ол-даа даалганы алдарлыы-биле күүседип шыдаарын гидротудугжулар съезд мурнунуң социалистиг чарыжы-биле бадыткап турар.

Енисейде ГЭС тудуу— бүгү улустуң тудуу апарган. Ленинградтан ол тудугга киржип турар бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның 28 коллективтериниң гидростанцияның тудуунда хуусаазын кызырары база шынарын бедидери дээш социалистиг чарыш дугайында эгелекчи саналын СЭКП ТК 1975 чылдың май айда чүүлдүг деп көргеш, оңу нептередирин сүмелээн.

Чогум-на ленинградчылар станцияның дериг-херекселдериниң 75 хуузун белеткеп берип турар болгаш оон агрегаттарының хуусаадан эрте ажылдап эгелээрин хандырганнар. Амгы үеде Ленинградтың, Москваның, Украинаның, Белоруссияның, Кузбасстың, Ортаакы Азияның, Красноярск крайның болгаш өске-даа республикаларның, крайларның областарының, хоорайларының ниитизи-биле 180 хире бүдүрүлге болгаш эртем коллективтери чогаадыкчы кады ажылдажылганы кылып, Саян-Шушенск ГЭС-ти кылчып турар.

Саян сыннарында кыш кидин түлүк, соок улам дыңзып кел чыдар. Ынчалза-даа гидротудугжулар изиг түлүк ажыл-иштиң үезинде чыккылама соокту-даа эскербээн ышкаш сагындырар.

Партияның ээлчеглиг XXVI съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турарларны адаары-даа берге. Коллектив бүрүзү тус-тус участоктарында бир деңкүш-биле, шалыпчы ажылдап турар.

Гидротудугжулар ленинчи ГОЭЛРО планының 60 чылында, декабрь 22-де, станцияның бешки агрегадын ажылдадып киирерингe бүрүн белеткеп алган, боттарының байырлалын ол күш-ажылчы чедиишкин-биле демдеглеп турарлар. Ленинградчылар болгаш тус черниң монтажчылары машина залында бир демниг ажылдап турар. Бызаңчылар болгаш бетонщиктер олардан хожудавайн, боттарының участогунда күш-ажылчы эрес-маадырлыг чоруун көргүзүп турарлар. Станцияның плотиназының бедии ам 150 метр ажа берген.

Саянда тудуг техниктиг болгаш организакчы ажылдар талазы-биле чаа чүүлдерниң тыптырының онза хевирлиг школазы апарган. Чижээ, мырыңай чаа тургузуглуг КБГС-1000 дээр кранны аңаа эң-не баштай ажыглаан. Оон дузазы-биле мурнундагы ышкаш алды эвес, а хары угда сес кубометр бетонну куткаш, төп болур ускуулду ажыглап турар. Ындыг чаа аргалар хөй, оларның чамдыктарын чаа ажыдыышкын кылдыр хүлээп көрген.

...1920 чылдың декабрь айда Россия Советтериниң сески съездизи В. И. Лениннин чуртту электрижидериниң дугайында салган сорулгазын амыдыралга боттандырар ужурлуг ГОЭЛРО планын бадылаан. Планның баштайгы бижимелинге мынча дээн турган: «Сибирь талазы-биле оон чүгле барыын кезиин кичээнгейге алыр». Ол документ-биле танышкаш, Владимир Ильич дораан-на эдилге кылган, ынчангаш оон сөөлгү бижимелинде: «Сибирь талазы-биле амдыызында оон чүгле барыын кезээн кичээнгейге алыр» деп эдип каан болган.

Амгы үеде Чөөн Сибирьде Красноярскиниң, Братскиниң, Иркутскиниң, Усть-Хантайның, Усть-Илиминиң суг күжү-биле хөделир электри станциялары ажылдап турар. Кедизинде баргаш, Ангара—Енисей униарынга эң-не улуг дээн 15 ГЭС-терни тудуп тургузар. Ынчалза-даа бөгү Сибирьниң электрилиг хүннериниң эң-не улуу, эң-не чырыткылыы Саян-Шушенскоениң ГЭС-эи болур. Ол дээрге эргим Ильичиге совет кижилерниң тургусканы мөңге тураскаалы болур.

И. КУЛЕШОВ.

АЯН КИИРГЕН

Партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Төлевилелинде айыттынган сорулгалар совет кижилерниң чаагай амыдыралының улам ыңайгы өзүлдезин хандырарынче угланган. Коммунистиг партияның, Совет чазактың ада сагыш салышкынының тодаргай чижээн бистиң «Чыраа-Бажы» совхозтуң амыдыралындан көрүп болур. Совхозтуң девискээринде он чыл школазы, культура-албан черлери, сүт-бараан фермалары, бригадалар төптери, чылыг, чырык чуртталга бажыңнары болгаш оон-даа өске тудуглар өзүп, хөгжүп келген. Ол чараш, чаагай тудугларны улуг күштүг электри дамчыдар шугумназ тудуштургаш бай, шырак амыдыралды улам аян киирген.

Өөрүм оолдар С. Байыр-оол, В. Бытотов олар-биле кады төрээн совхозувуста сайгылганнар чырыдыр электромонтёрнуң хүлээлгезин күүседип келдивис. Ажылывыс нарын болгаш билиг-мергежилиисти доктаамал бедидип, мурнакчыларның арга-дуржулгазын өөренип келдивис. Чүге дээрге харылап турар участогувусту электри дамчыдылгазы-биле үзүктелиишкин чокка хандырар база үрелиишкиннер болур болза ону дораан эде кылыр. Ынчангаш электри дамчыдар шугумнарны доктаамал хайгаарап көрүп турар ужурувус ында.

Ажылывыстың харысалгазы улуг. Аңаа хамаарыштыр чаңгыс чижектен көргүзейн. Кандыг-бир бажыңче киирген электри шугуму үрелиишкинге таварышкан дижик. Ол бажыңның иштинде ак-көк экран, аъш-чем соодукчузу база электри-биле ажылдаар херекселдер ажыглаттынмас, бажыңның ээлериниң амыдыралынга таарымча чок байдалдарны таварыштыра бээр болгай. Ынчангаш ону болдурбас дээш ажылывыска ээ-харысалгавысты улгаттырбышаан база электроэнергияны камналгалыг чарыгдаар дээш кызымаккай ажылдап турар бис.

М. ОЮН,
Күш-ажылчы Алдар орденниң үшкү чергезиниң эдилекчизи, улуг электромонтёр.
Чөөн-Хемчик район.

Партияның XXVI съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышка Кызылдың электростанциязында В. А. Василенконуң удурткан электриктер бригадазы идепкейлиг киржип турар.

ЧУРУКТА: В. Василенко, Д. Оюн, В. Грищенко.
В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

КОЛЛЕКТИВТИҢ ХООЧУННАРЫ

Мурнакчы коллективтерниң эгелээшкини-биле партияның XXVI съездизин төлептиг уткуур дээш калбарган социалистиг чарышка Кызылдың электростанциязының коллективи чедиишкинниг киришкеш, онгу беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаазындан эрте күүсеткен. Ийиги бажынывыс апарган коллектививистиң ол чедиишкиннеринге бистиң котёл салбырының ажылчыннары база үлүүн киирген. Салбырда 28 кижи бар. Оларның аразында онаашкан ажылынга бердинген болгаш хөй-ниити хүлээлгезин идепкейлиг күүседип келген мурнакчылар хөй.

Коллективтиң чоргааралы— котёл машинизи Владимир Григорьевич Кузнецов ынак мергежилинге он үш чыл иштинде ажылдааш, аныяктарның дагдыныкчызы, дуржулгалыг машинистерниң бирээзи апарган. Ол бодунуң мергежилинге аныяк ажылчыннарны күзелдиг-биле өөредип келген. Доозукчу чылдың үшкү кварталында социалистиг чарыштың тиилекчизи болуп, бодунуң үлегерин аныяктарга көргүскен. Мурнакчы машинист Владимир Кузнецов бодунга алган хууда беш чыл планын совет Конституцияның хүнү, октябрь 7-де доозупкаш, он бирги беш чылдың үлүүнде ажылдап эгелээн.

Беш чыл планын күүседипкен мурнакчының үлегерин эдерген ажылчыннар хөй. Оларның бирээзинге бешки разрядтың слесары Владимир Арямовту хамаарыштырып болур. Оон удурткан слесарьлар бригадазы шалыпчы ажылдааш, доозукчу чылдың он бир айларының планныг онаалдазын күүседипкен. Мурнакчы бригаданың кежигүннериниң ортузунда социалистиг чарышты дээштиг организастаанындан база материалдыг болгаш моральдыг идиг бериишкинниң чогумчалыг ажыглап келгениңден ол чедиишкиннер чедип алдынган. Бо найыралдыг коллективтиң кежигүннери төрээн Коммунистиг партияның XXVI съездизин төлептиг уткуур дээш бедиткен хүлээлгени алган шудургу ажылдап турар.

Партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Төлевилели-биле бистиң салбырның ажылчыннары танышкаш, ону изин-биле деткээш, бо беш чылды чедиишкинниг доосааш, он бирги беш чылды эки эгелээрин хүлээнгеннер.

А. ГЛАДКИХ,
салбырның улуг мастери.

Техника септелгези

ЧЕДИИШКИННЕР БАР-ДАА БОЛЗА...

Бии-Хем районнуң совхозтарының болгаш Сельхозтехниканың район каттыжышкызының механизаторларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының СЭКП-ниң XXVI съездизин төлептиг уткуурубиле социалистиг чарышты калбартыр, көдээ ажыл-агый техниказының септелгезин шалыпкын, шынарлыг чорудар дээш республиканың ажыл-агыйларының бүгү механизаторларынга, инженер-техниктиг ажылдакчыларынга үндүрген кыйгырыын Барыын-Хемчик районнуң ажыл-агыйларының, Сельхозтехниканың район каттыжышкынының механизаторлары, инженер-техниктиг ажылдакчылары деткип, чугаалажып көрген. Ук кыйгырыгны ажыл-агыйларның механизаторларының хуралдарынга таныштыргаш, аңаа хамаарыштыр боттарының тодаргай планнарын ажылдап кылып, социалистиг хүлээлгелерни алгылаан. Ам совхозтарның септелге мастерскаяларында ажыл-иш багай эвес чорүп, механизаторлар септелгеде бүрүн киржип турар.

Декабрь 1-ниң медээзин ёзугаар алырга, районнуң ажыл-агыйлары бо чылдың дөрткү кварталында 28 тракторнуң 16-зын, 9 комбайнның шуптузун, 40 андазындан 36-ны, 28 сеялканың орнунга 33-түү, 31 автомашина септээр турар, 21-ни септеп доозкан. Септелгениң темпизи болгаш шынары «Шекпээр», «Хемчик» совхозтарда бедик, ол ажылда хөй санныг механизаторлар хаара туттунган.

— Бии-хемчилерниң кыйгырыы үнген дораан бистер совхозтуң механизаторларының хуралын кылгаш, ону деткип техникавыстың байдалын, септелге ажылдарының хонук-хуусаазын, кижи күжүн санап тодараткаш, тускай ажыл планын тургузуп, септекчилер ортузунга социалистиг чарыштың негелделерин ажылдап кылган бис. Ам септелгеде 24 кижи ажылдап турар. Бо чылдың дөрткү кварталында 8 трактор септээр турагш, оон алдызын, ийи комбайн, 10 андазын, 9 сеялка, үш культиватор септээр планывысты ажыр күүсеттивис — деп, «Шекпээр» совхозтуң кол инженери М. Б. Сарыглар чугаалады.

Совхозтуң септелге мастерскаязында септекчилерниң ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургускан. Септелгениң графигин кылып, ажылдаар звенолары хувааган. Социалистиг чарыштың негелделерин болгаш өске-даа чугула чүүлдерни кызыл-булунда азып көргүскен.

«Хемчик» совхозтуң мастерскаязында септекчилерниң ажылдаарынга база-ла таарымчалыг байдалдарны тургускан. Септекчилерни звеноларга хуваап, оларның аразынга социалистиг чарышты калбарткай.

Районнуң ажыл-агыйлары бо чылдың дөрткү кварталында септээр ужурлуг комбайннарның болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының планын күүседип турза-даа, кол техника трактор септээриниң планын чедир күүсетпейн, борта хожудап турар. Ниитизи-биле районнуң дөрт ажыл-агыйында декабрь айда септээр 12 трактор арткан. Бо колдуунда илчирбе дугуйлуг тракторлар. Оларны Чадаанада районнар аразының Сельхозтехника каттыжышкынынга септедир ужурлуг. Мынчага дээр ажыл-агыйлар ол тракторларны Чадаанаже бадырбаан, боттарынга-даа септевээн, а Кызыл-Мажалыкта Сельхозтехника каттыжышкыны-биле бо дугайында тодаргай чугааны кылбаан. Оларны септээринге артык кезектер ажыл-агыйларда чедишпес. Ынчангаш ам кол кичээнгейни илчирбе дугуйлуг тракторлар септээринче углап, бо талазы-биле тодаргай хемчеглерни алыры чугула.

«Барлык», «Дең-Терезин» совхозтарда техника септелгезинде ажылдап турар механизаторларның саны эвээш. Оларның ажылдаарынга негелде ёзугаар таарымчалыг байдалдар тургустунмаан, социалистиг чарышты эреңгей организастаан.

Ажыл-агыйларда хөй автомашиналар ажылче үнмейн турар, а оларның септелгези оожум темпилиг. Кызыл-Мажалыкта Сельхозтехника каттыжышкыны Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик, Өвүр, Мөңгүн-Тайга районнарның ажыл-агыйларының МТЗ маркалыг дугуйлуг тракторларының септелгезин кылып, артык кезектер-биле хандырар, оларга боттуг, дүрген дузаны чедирер ужурлуг. Бо хүннерде Сельхозтехника каттыжышкынында ажыл-ишти чугаалап бээрин оон кол инженери Анатолий Герасимович Ломакинден диледим.

— Бистиң Сельхозтехника каттыжышкынының механизаторлары Бии-Хем районнуң механизаторларының үндүрген кыйгырыын деткип, тодаргай хүлээлгелерни алгылаан. Дөрткү кварталдың планын декабрь 28-те доозар, май 1-ге чедир ажыл-агыйларга 14 тараа комбайнын септеп бээр, машина-трактор парктарынга техниктиг хандырылга талазы-биле дуза чедирер бригаданы тургузар, партияның XXVI съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир 1981 чылдың ийи айының планын күүседир болгаш пландан ажыр ийи дизель шимчеликчизин, бир МТЗ-50 тракторну септээрин хүлээнген—деп, ол чугаалааш, боттарының ажылдап кылган планнарын, социалистиг хүлээлгелерин көргүсту. Дыка хөй мурнакчы механизаторлар, ылангыя моторист Бири Ооржак, аппаратчы Саая Шойдан электри-биле каңнакчы Чозар Хирлиг олар партияның съездизинге уткуштур бедиткен хүлээлгелерни ап, ажылды шынарлыг кылырын хүлээнген. Коллектив бо чылдың он бир айларында машина-трактор септээр талазы-биле планныг онаалдаларын күүсеткен. Амында Барыын-Хемчик районнуң ажыл-агыйларындан аңгыда, Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик, Өвүр районнарның ажыл-агыйларындан дугуйлуг МТЗ тракторларны септээри-биле эккелгилээн. Тракторларны септеп турарының байдалы кайы хирел дээрзин таныжып, салбырның МТЗ-зинге чеде бердивис.

Септелге мастерскаязының узун коридорунда септээри-биле тургускан тракторлар хөй. Оларның чамдыктарын ажылдаткан, өскелерин септеп кылган, азы септээри-биле чазып, тус-тус кезектерин хүлээткен турлар. Баштай ужурашкан механизаторларывыс — «Чыраа-Бажы» совхозтан келген оолдар болду.

— Мында ноябрь 17-де ийи МТЗ-50 тракторлуг дөрт кижи келдивис. Бир тракторну септеп доозуп алдывыс, а ийигизинге кабина чок, ону манап тур бис—деп, оолдарның бирээзи чугаалады. Олардан септелгеде ажыл-ишти сонуургаарывыска, элээн хомудалдарын илереттн. Артык кезектер-биле хандырылга кошкак, чамдык кезектерни, ылангыя тыртар өзекти солуур чүве чок боорга, эргизин хевээр салып алган. Мастерскаяга аптоген төңгени-биле дузалаар чүүлдерин манап, ийи неделя хиреде ажыл чок болган. Сельхозтехниканың берген общежитиезинге чурттаары таарымча чок боорга, бажыңнарда хонаттап турар.

— Арай таарымча чок багай чүве —мында ажылдап турар септекчи механизаторларның бот-боттарының техниказы оорлажыры-дыр. Бөгүн септеп, кылгаш, тургузуп каарга, эртен тонап каапкан боор. Ынчангаш тракторну үргүлчү кадарар-дыр — деп, «Чыраа-Бажы» совхозтан келген Соян Алдын-оол чугаалады. Ындыг арын-нүүр чок чоруктар барыч өске-даа септекчи механизаторлар бадыткады. Бо талазы-биле шыңгыы хемчегни Сельхозтехниканың удуртукчулары дарый алыр ужурлуг.

Чадааннаның Сельхозхимия организациязындан чазын-на келген ийи трактор ам-даа турар, ону септеп турар кижилери чоруткан. Өвүр районда бир трактор эккелген тракторист база оозун каапкаш, чоруй барган. «Тээли» совхозтан келген ийи тракторнуң септелгезин колдуунда дооскан, ам чүгле кабинаның мурнуку шилин, ус чогу-биле аңаа турар.

Сельхозтехниканың септелге мастерскаязында өске районнардан келген механизаторларның, септелгени дүрген, шынарлыг чорудары-биле база оларның чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузуп бээринге кошкак кичээнгей салдынып турар дээрзи бо бөгүдеен илдең-дир. Ынчангаш септекчилер ортузунга масса-политиктиг ажылды күштелдирип, бүгү-ле бар аргаларны ажыглап, боттуг дузаны чедирери негеттинип турар.

Барыын-Хемчик районнуң чамдык ажыл-агыйларында, Сельхозтехника каттыжышкынында техника септелгезиниң ниити байдалы ындыгдыр. Ам сорулга болза бо чылдың дөрткү кварталында планнаттынган бүгү техниканы септеп доозар дээш боттуг хемчеглерни алыры болур.

Х. МОНГУШ,
«Шынның» корр.

Алексей Николаевич КОСЫГИН

СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Алексей Николаевич Косыгин үргүлчүлелдиг аар аараанының соонда 1980 чылдың декабрь 18-те чуртталгазының 77-ги чылынга мөчээн. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң бодунуң бүгү күжүн болгаш билиин партия болгаш күрүне ажылының талазы-биле улуг дуржулгазын коммунистиг тургузуушкунуң улуг херээнге берип чораан кескү ажылдакчызы амыдыралдан чоруткан.

Алексей Николаевич Косыгин 1904 чылдың февраль 21-де Ленинград хоорайга ажылчының өг-бүлезинге төрүттүнген. 1927 чылдан бээр СЭКП кежигүнү. Он беш харлыг оол тура Кызыл Армияның хүрээлениңге эки тура-биле кирген. Дараазындагы чылдарда хереглел кооперациязының системазынга ажылдап чораан.

1935 чылда Ленинградтың С. М. Киров аттыг пөс-таавы институдун доосканының соонда фабриканың мастери, цех начальниги, директору, партияның Ленинград обкомунуң килдис эргелекчизи, ажылчы чоннар депутаттарының Ленинград хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы чораан.

1939 чылдан эгелээш А. Н. Косыгин—ССРЭ-ниң пөс-таавы үлетпүрүнүң улус комиссары. 1940 чылдан эгелээш—ССРЭ-ниң Улускомчөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, а 1943 чылдан 1946 чылга чедир РСФСР-ниң Улускомчөвүлелиниң база Даргазы. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында ВКП (б) ТК-ның болгаш Камгалалдың Күрүне Комитединиң даалгазы езугаар фронтунуң негелде-хереглелдерин хандырар төлээде, улус ажыл-агыйын эде тургузарыбиле холбаалыг тускай онаалдаларны күүседип турган.

Дайын соондагы чылдарда А. Н. Косыгин ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы болбушаан, ССРЭ-ниң саң министри, оон соонда ССРЭ-ниң чиик үлетпүрүнүң министри, ССРЭ-ниң Курпланының даргазы турган. 1960 чылдан эгелээш ол ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы. 1964 чылдан эгелээш 1980 чылдың октябрь чедир А. Н. Косыгин ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы болуп ажылдаан.

Алексей Николаевич Косыгинни Коммунистиг партияның чорутканы бүгү-ле албан-дужаалдарга ол бодун ажылагыйжы тургузуушкунуң эң улуг дээн организакчызы кылдыр көргүзүп, ССРЭ-ниң даштыкы политиктиг угланыышкынын чорударынга идепкейлиг киржип, бистиң Төрээн чуртувуска, совет улуска шынчы бараан болган. Партийжи бедик шынарлары-биле, ажылхеректи ханы билири, партияның политиказын боттандырып чорударда негелделиин болгаш принципиалдыы-биле ол онзаланып чораан. Коммунизмниң идеалдарынга кызыгаар чок бердинишкин, Совет күрүнениң чаагай чоруу дээш эрес-шудургу ажыл-иш, биче сеткил болгаш кижилерни эптиг-ээлдек көөр чорук партияга болгаш чоннуң аразынга Алексей Николаевич Косыгинниң ат-алдарын бедик көдүрген.

Партияның XVIII съездизинден бээр А. Н. Косыгин СЭКП Төп Комитединиң кежигүнү. СЭКП ТК-ның Президиумунуң болгаш Политбюрозунуң кежигүнүнге кандидатка база кежигүнүнге ол каш удаа соңгуткан, ийиги чыыштан онгу чыышка чедир ССРЭ-ниң Дээди Совединиң болгаш РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутады чораан.

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң мурнунга улуг ачы-авыралы дээш Алексей Николаевич Косыгинге Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты ийи удаа тывыскан. Ол Ленинниң алды ордени-биле, Октябрьның Революциязы болгаш Кызыл Туг орденнер-биле, хөй-хөй медальдар-биле шаңнаткан.

Коммунистиг партияның болгаш совет улустуң бодунуң бүгү амыдырал-чуртталгазын коммунизмни тургузарының улуг херээнге берген шынчы оглу Алексей Николаевич Косыгинниң дугайында чырыткылыг тураскаал совет кижилерниң чүректеринге кезээде кадагалаттынар.

Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, М. С. Горбачев, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, Д. А. Кунаев, А. Я. Пельше, Г. В. Романов, М. А. Суслов, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, В. В. Щербицкий, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, Т. Я. Киселев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, Э. А. Шеварднадзе, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. В. Русаков, Г. Ф. Сизов, И. В. Архипов, М. П. Георгадзе, А. П. Шитиков, В. П. Рубен, А. К. Антонов, Н. К. Байбаков, И. И. Бодюл, В. Э. Дымшиц, К. Ф. Катушев, Л. А. Костандов, В. Н. Макеев, Н. В. Мартынов, Г. И. Марчук, И. Т. Новиков, З. Н. Нуриев, Л. В. Смирнов, Н. В. Талызин, М. С. Смиртюков, В. Ф. Гарбузов, А. М. Школьников, Н. Н. Тарасов, А. И. Шибаев, Б. Н. Пастухов, Л. А. Борисов.

А. Н. Косыгинниң аарыының болгаш мөчээниниң чылдагааннарының дугайында медицина түңнели

А. Н. Косыгин, 76 харлыг, коронарлыг болгаш баш мээзиниң артерияларының атеросклерозу-биле үр үеде аарып чораан. 1976 чылда баш мээзинче субарахноидалдыг хан чүгүрүүшкүнү болган, 1979 чылдың октябрьда болгаш 1980 чылдың августа миокардтың трансмуралдыг инфаркттарының база катап киргениниң чүректи ол дыка баксыраткан, оон түңнелинде чүректиң аневризмнери тургустунган болгаш ооң аарыы кедерээн.

1980 чылдың декабрь 18-те, 11 шак 30 минута турда, А. Н. Косыгинниң чүрээ хенертен соксастаан.

Эмчилерниң шинчилээшкининиң түңнелдери бүрүн бадыткаттынган.

ССРЭ-ниң Кадык камгалал министерствозунуң чанында дөрткү кол эргелелдиң начальниги, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының болгаш ССРЭ-ниң Медицина эртемнериниң академиязының академиги профессор Е. И. Чазов, эртемниң алдарлыг ажылдакчызы, профессор В. Г. Попов, ССРЭ-ниң медицина эртемнериниң академиги, профессор Е. В. Шмидт, профессор А. В. Сумароков, медицина эртемнериниң доктору И. В. Мартынов, медицина эртемнериниң кандидады Д. Д. Нечаев, эмнеп турганы эмчи А. Н. Прохоров, эртемниң алдарлыг ажылдакчызы, профессор Ю. В. Постнов.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

Кубаның Компартиязының II съездизинге

ГАВАНА. (СЭТА). Кубаның Компартиязының II съездизи ажылын уламчылавышаан.

СЭКП-ниң делегациязының баштыңы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары К. У. Черненконуң чугаазын съездиниң делегаттары болгаш аалчылары дииммиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан. Кубаның Компартиязының II съездизинге ол чүректиң ханызындан изиг байыр чедирип, ооң ажылы долу чедиишкинниг болурун күзээн.

«Бүгү-ле сагыш-сеткилим болгаш чүрээм-биле силерниң-биле кады мен дээрзин куба коммунистерге дамчыдынар деп, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев делегацияга чагаан деп, К. У. Черненко чугаалаан. — Кайгамчыктыг чурт болгаш маадырлыг чон-биле ужуражып силер, шагдан бээр мени шынчы болгаш чаагай харылзаалар тудуштурган өндүр улуг революсчу, чалбыыштыг интернационалчы, бистиң чуртувустуң улуг өңнүү Фидель Кастропу херек кырында көөр силер-деп, Леонид Ильич чугаалаан.

— Кубаның Компартиязының II съездизи — куба улуска, делегейниң бүгү революсчу, депшилгелиг күштеринге улуг болуушкун дээрзинге бүзүрелдиг мен. Кубаның өзулуг хосталгазы дээш куба революсчулар эрес-маадыр тулушкан болгаш боттарының төрээн чуртунуң хамаарышпас чоруун бадыткааннар. Амгы нарын байдалдарда социалистиг ниитилелди олар тургузуп турар болгаш чедиишкинниг-даа тургузуп турарлар. Куба өңнүктериниң ол төөгүлүг ажылынга совет кижилер оларның-биле кады болуп келген болгаш кады болур-даа»— деп, Леонид Ильич чугаалаан. Л. И. Брежнев бо состерни силерге дамчыдып көрүңер деп чагаан чүве, ынчангаш ол даалганы өөрүшкү-биле күүседип турарым бо-деп, К. У. Черненко чугаалаан.

Эш Фидель Кастронуң кылганы, ТК-ның ханы болгаш чырыткылыг утказынан отчет илеткелин дыңнааш, бо залда бүгү кижилер-биле бир дөмей куба коммунистер дээш, куба улус дээш чоргаарланып олурдувус деп, СЭКП-ниң делегациязының баштыңы чугаалаан.

Кубаның Компартиязының I съездизиниң соонда эрткен беш чыл дургузунда улуг болгаш өөрүнчүг чедиишкиннерлиг болдуңар.

Латин Америкага күш-ажылды бир-ле дугаарында Куба хостаан. Заводтарда, фабрикаларда бүдүрүп турар бүгү-ле чүүлдер, хову-шөлдерде тарып өстүрүп турар бүгү-ле чүүлдер, Кубаның бүгү-ле национал байлактары —ам чоннуң байлаа-дыр. Ол — өндүр улуг чаалап алышкындыр.

Куба болза, күрүнениң болгаш ниитилелдиң бүгү ажыл-хероктеринге шиитпирлиг сөс ажылчы чоннарны болу берген баштайгы латин-америк чурт-тур. Кубаның конституциязында —ханы демократтыг конституцияда ынчалдыр бижээн. Ол харын революцияның өндүр улуг чаалап алышкындыр.

Боттарының идеяларының шынныын, амыдыралчызын өзулуг революсчулар ажыл-херектери-биле бүзүредирлер деп, оратор уламчылаан. Монкада казармаларын штурмнааны-биле, Плайя-Хиронга империализм хөлезиленикчилерниң агрессиязын ойтур шапканы-биле, кайгамчыктыг социал чаартылгаларны боттандырып турары-биле ону бүзүреткен силер. Делегейниң бирги ээлчегде Латин Американың хөй-хөй чурттарынга дарлаттырган, мөлчүттүрген улустарны хостуг болгаш хамаарышпас Кубаның дуржулгазы сорук кирип турар.

Кубаның хөгжүлдезиниң шын оруун тодарадып шыдааны куба революцияның болгаш ооң удуртукчуларының өндүр чаагайының бадыткалы болган. Ол чорук марксичи-ленинчи өөредигниң чырыы-биле чырыттынган. Чонга кызыгаар чок бердингени-биле, Кубаның Компартиязының тугунуң адаанда сырый каттышкан кижилерниң эрес-маадырлыг чоруу-биле ол демдеглеттинген.

Болуннуң II съездизинге Кубаның партиязы ажылчын ангыының, бүгү ажылчы чоннарның хүлээп көрдүнген авангарды болуп ужуражып келген. Массаларда ооң аттары бедик, чон-биле харылзаалары бызыг. Коммунистерниң шудургу ажыл-ижи-биле ол чедип алдынган.

Ленинниң чуртуң болгаш Хосе Мартиниң чуртуң найыралдың, эш болгаш акы-дуңма өзүзунуң бызыг харылзаалары холбаштырып турары совет коммунистерни, бүгү совет кижилерни өөртүп турар. Янзы-бүрү талалыг кады ажылдажылгавыс аажок улуг хемчээлдиг.

Экономиканы ап көрээли. Эрткен беш чылда совет-куба садыг саарылгазы 19 миллиард рубль-биле тодаргайлаттынган. Келир беш чылда ол ийи катап улгадыр.

Бистиң экономиктиг кады ажылдажылгавыс улам калбарган. Совет Эвилели нефтиге болгаш нефтепродуктуларга Кубаның хереглелин хандырып, машиналарны, дериглерни, херелгел бараанарын аңаа садып турар. Куба тудугжулар-биле кады совет специалистер 880 муң киловатт күчүлүг баштайгы куба автономнуг электростанцияны тударынга киржир.

Кады ажылдажылгавыстың, найыралывыстың кайгамчыктыг демдээ совет-куба космос экипажының чоокта чаагы кады ужудуушкуну болган деп, К. У. Черненко демдеглээн. Арнальдо Тамайо Мендестиң болгаш Юрий Романенконуң совет өске космонавтылар-биле космоска кады ажылы эртемниң болгаш техниканың депшилгезинге салыышкындыр, социалистиг күрүнелерниң каттышкан аргаларының кайгамчыктыг көргүзүү-дүр.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы биле Кубаның Компартиязы эң сырый, эш-өзүзунуң харылзааларлыг. Чаңгыс аай бодалдыг бис. Куба коммунистер, куба улус Совет улустуң ажыл-херектерин чүрээнге чоок көөр деп эш Ф. Кастро чугаалаан. Совет коммунистер, совет улус база шак-ла ындыг болуп, куба акы-дуңмаларының бүгү ажыл-херектерин ханы, шынчы сонуургал-биле көөрлер.

Кубага тураскаалдыг аянчоруунуң үезинде Л. И. Брежнев мынча дээн: «Европаның болгаш Азияның социалистиг чурттарында өңнүктериндең Кубаны муң-муң километрлер ангылаан. Ынчалзажок революсчу Кубаның кажан-даа чаасканзыраваны болгаш чаасканзыравазы — социалистиг интернационализмниң бүдүжү-дүр. Куба—акы-дуңмалажылганың, эш-өзүзунуң болгаш ак сеткилдиг деткижиишкинниң байдалы-биле каңнанып тудушкан күрүнелерниң улуг өг-бүлезиниң хайныышкынныг амыдыралының идепкейлиг болгаш хүндүткелдиг киржикчизи-дир».

К. У. Черненко делегейниң амгы байдалынга, Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның делегей байдалынга доктаагаан.

Бистиң чуртувустуң коммунистери, ажылчы чоннары амгы үеде Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съездизинге идепкейлиг белеткенип турар деп К. У. Черненко түңнелинде чугаалаан. Чаа улуг хемчээлдиг пландарны төлевилеп турар бис: СЭКП ТК-ның «1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары» деп төлевилелин совет кижилер чугаалажып турар. Болдунуң шылгаттынган авангарды—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга баштаткан совет улус коммунистиг тургузуушкунунуң сорулгаларын чайгылыш чокка шиитпирлеп турар деп, допчулай чугаалап болур мен.

К. У. Черненконуң чугаазын съездиниң делегаттары аажок улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары хөй удаа үзе кирип турган. Кубаның коммунистериниң болгаш бүгү ажылчы чоннарының адынга ээлдең чылыг состерни дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинин даргалакчы—Кубаның Компартиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү Армандо Харт съездиниң бүгү делегаттарының мурнундан илергейлээн.

Л. И. БРЕЖНЕВ: тайбыңны камгалаар. Тайбың дээш демисежир херек

ПАРИЖ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының дугайында хөй тиражтыг номну Францияның «Пигмалион» деп ном үндүрер чери «Л. И. Брежнев. Амыдыралдың арыннары» деп эгелиг кылдыр парлаан.

Француз номчукчуларга Л. И. Брежневтиң чагаазын номнуң эге арыннарында парлаан. Ында бижээни болза:

«Мээң амыдыралым дугайында, мээң чуртумнуң дугайында, өртемчейниң өске улустары-биле чаагай кожа-хелбээ болгаш тайбың чурттаарын күзеп турар совет улустуң дугайында рассказты бо номдан номчуп болур.

Ол рассказта бүгү темаларның иштинден эң-не чугула тема — тайбыңның темазы болуп турар деп бодаар мен. Совет улуска ол тема кезээде бирги чөрде туруп турар. Дайындан ээп келбээн кижизин амга чедир сагынмайн турар чаңгыс-даа өг-бүле бисте барык чок. А оон бээр эвээш эвес үе — үжен беш чылдар эрткен болгай.

Амгы байдалдарда тайбыңны чүгле күзээри, тайбыңга ынак болуру ыракта эвээш херек-тир. Тайбыңны камгалаар, тайбың дээш демисежир херек. Ийи чүс алдан миллион бүгү совет кижилер база шак ынчаар бодап турар деп чугаалазымза,' чүвениң алыс шынныынга чөрүшкек болбас боор.

Тайбың дээш демисел-биле, чавырлыышкын-биле мээң адымны холбаштырып турар кижилерге өөрүп четтиргеннимни илергейлеп тур мен. Чавырлыышкын, тайбың кады ажылдажылга делегей амыдыралының норма-чижээ болган турзун дээш бистиң партиявыс, бистиң чуртувус бүгү-ле чүүлдерни кылып турар.

Чавырлыышкынның дайзыннары эвээш эвес. Ол байдал ылаңгыя сөөлгү айларда илдең болу берген. Ынчалзажок бистер муңгактар эвес бис. Чавырлыышкынның дазылдары дыка хандыр бызыккан, ынчангаш оларны делегей ниитилежилгезиниң амыдыралындан тура тыртары ындыг-ла белен эвес. Чавырлыышкын улус массаларының угаан-бодалында шагда-ла синиккен болгаш бүгү кижилерге ажыктыг бодунун ролюн көргүскен, ону солуур чогумчалыг чүүл чок дээрзин бадыткаан.

Совет-француз кады ажылдажылга моон соңгаар-даа чавырлыышкынның болгаш делегейге айыыл чок чоруктуң соксаал чок база дээштиг факторү болуру, бистиң чурттарывыстың болгаш улустарывыстың бот-боттарынга бүзүрежири эң-не чугула деп санап турар бис.

Совет кижилер Францияга хамаарыштыр чаагай сеткилди шаандан бээр илергейлеп турар. Бистиң улустарывыстың аразында найыралдың эгелери ыраккы эрткен үеде-ле укталып тывылган. Ол эгелер национал хөй эрге-ажыктар-биле амгы үеде база сырый холбажып турар. Совет-француз кады ажылдажылганың амыдыралчы аргалары ийи чурттарның төөгүзүнүң шиитпирлиг үе-чадаларында, ылаңгыя амгы чүс чылда чаңгыс эвес удаа бадыткаттынган.

Ада-чуртунга, хосталгага болгаш хамаарышпас чорукка француз улустуң ынакшылдыы, оон демократтыг чаңчылдары, кижиниң мерген угаанының хөй адырларынга шылгараңгай чедиишкиннери совет кижилерниң бедик хүндүткелин болгаш чаагай күзээшкиннерин болдуруп турар.

Мен Францияга чаңгыс эвес удаа барып, силерниң күрүнеңерниң удуртукчулары-биле чугаалажыышкыннарны кылып, янзы-бүрү угланыышкыннарның политиктиг ажылдакчылары-биле, француз ажылчы чоннар-биле болгаш оларның төлээлекчилери-биле ужуражып турган мен. Варшавага чоокта чаа дээди деңнелге болган ужуражыышкын бистиң чурттарывыстың эрге-ажыктарын чүгле эки билип алырынга эвес, харын-даа келир үеде политикага практиктиг түңнелдерни кылыр аргазы берген. Ол дээрге делегей байдалының чаа нарыдаашкынының үезинде Чөөн болгаш Барыын чүктерниң аразынга чугаалажыышкынче база бот-боттарын билчиринче баштайгы улуг базым болган. Шак оортан бот-боттарынга ажыктыг болган.

ССРЭ-ниң болгаш Францияның аразында кады ажылдажылга бодунуң эки түңнелдерин шагда-ла берип эгелээн. Ынчалзажок политиктиг кады ажылдажылга-даа, ажыл-ишчи харылзаалар-даа талазы-биле хөй чүүлдерни ам-даа кылып болур. Экономиктиг харылзааларның өзүлдезиниң бедик темпилерин чүгле хевээр арттырар эвес, харын-даа ол темпилерни улам-на дүргедедир, садыг харылзааларының ажыктыын улам ыңай бедидер дээш туржуп турар бис. Эртемниң болгаш культураның харылзааларынга ол база бүрүн хамааржыр.

Бистиң чурттарывыстың аразында кады ажылдажылга болгаш бот-боттарын билчири —ол дээрге, ийи чурттарның база улустарның шыдамыккай күжениишкиннериниң ачызында чедип алдынган бистиң ниити байдаавыс-тыр. Ону камгалаар болгаш көвүдедир дээш туржуп турар бис».

«Л. И. Брежнев. Амыдыралдың арыннары» деп номнуң Францияга парлаттынганы чугула болуушкун болуп турар деп, «Пигмалион» дээр ном үндүрер чериниң чиңгине директору Ж. Ватле медеглээн. Л. И. Брежневтиң болуушкуннар-биле байлак амыдыралы-биле болгаш ажыл-чорудулгазы-биле хандыр таныжар арганы французтар алган. Совет улустуң күзелсоруунга дүүшкен социализмниң идеяларының тиилеттирбезинге бүзүрелдиң ачызында, политиктиг бүзүредериниң бызыг турушттуунуң түңнелинде күчүлүг күрүнениң удуртукчузу болган кижиниң кайгамчыктыг салым-чолу-биле француз номчукчулар ханызы-биле таныжар деп, Ж. Ватле чугаалаан.

Ол ном болза төөгүлүг документ болуп турар. Делегей байдалы чидигленген үеде боттарын билчири дыка чугула. Л. И. Брежневтиң айыткан сорулгаларын болгаш бодалдарын, а ооң-биле тудуш холбаштыр совет улустуң бодалын ол номда дыка тодаргай чырыткан.

Дүшкүүрлүг чорукту чавырлыдырарын Л. И. Брежнев кезээде онза чугула ужур-дузалыг деп санап келген болгаш санап-даа турар. Францияга ол номну парлап үндүргени чавырлыышкынны ханыладырынга идигни чугаажок бээр.

ШУУЛГАН АЖЫЛЫН ДООСКАН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр). Каттышкан Нацияләр Организациязының Кол Ассамблеязының XXXV сессиязы бодунуң ажылын ында дооскан. Чепсегленишкиннерни эндере бүдүрерин кынчыктырбас, делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаар болгаш улустар аразынга кады ажылдажылганы калбартыр талазыбиле тодаргай түңнелдерни чедип алырынга делегейниң күрүнелериниң эң хөй нуруузун шиитпирлиг чүткүлдүүн делегей ниитилежилгезиниң ол шуулганы бадыткаан.

Боо-чепсектерни дужүрер айтырыглар талазы-биле 40 ажыг резолюцияларны сессия хүлээп алган. Делегейде политиктиг байдалды экижидер, чавырлыышкынның чорудулгазын хаңыладыр дугайында сагыш салыышкын-биле синиккен совет саналдарга ол резолюцияларның эң чугула шиитпирлери үндезилеттинген. Боо-чепсектерни дүжүрер талазыбиле Совет Эвилелиниң саналдааны программа шериг талазы-биле удур турушуушкунну соксадырынче орукка боттуг базымнарны кылырынга күрүнелерниң хөй нуруузунуң күзелдеринге дүгжүп турарын сессия бадыткаан. Дайын айыылын эвээжедиринче угланган чаа совет инициативаларны сессияның киржикчилериниң хөй нуруузу ынчангаш деткээн.

Боттарының чепсектиг чүштерин көвүдедиринден ойталаар, оларны дараазында кызырарынче баштайгы боттуг базымны кылыр, чепсегленишкиннерни улгаттырарындан ойталаар дугайында дугуржуп алыринче Айыыл чок чорук чөвүлелиниң доктаамал кежигүннери күрүнелерни, а ол ышкаш шериг дугуржулгаларынга хамаарыштыр оларның-биле харылзаалыг чурттарны Кол Ассамблея кыйгырган. Бар шериг бөлүглежиишкиннерин калбартырынга чедирги дег хөделишкиннерден ойталаар, ядролуг чепсээ чок күрүнелерниң айыыл чок чоруунуң магадылалдарын быжыглаар дугайында ССРЭ-ниң саналдарын сессия чүүлдүг деп санап көрген. Ядролуг кандыг-даа чазылдырыышкыннарның хоругдаарын чарлаарынче ядролуг чепсектиг күрүнелерни Совет Эвилелиниң кыйгырганың нацияларның ниитилежилгези база бедиг-биле үнелеп көрген.

Сезен чылдар болза чепсегленишкиннерни, хамыктың мурнунда ядролуг чепсекти кызыгаарлаар талазы-биле боттуг базымнарның он чылы болган турар ужурлуг дээрзинге Совет Эвилелиниң ханы бүзүрелин КНО-нуң кежигүннери күрүнелерниң эң хөй нуруузу деткип, аңаа каттыжып турар.

АКШ болгаш НАТО-нуң өске-даа чурттары чогумчалыг бүгү саналдарга удур болуп турарын сессияга көргүскен. Тайбыңны камгалаарынче, улустарның айыыл чок чоруун быжыглаарынче угланган чогумчалыг саналдарга АКШ болгаш НАТО талазы-биле оон эвилелчилери удурланмышаан, боттарының шериг күчүзүн улам улгаттырып, делегейниң янзы-бүрү районнарынче боттарының хөй санныг шериглерин чорудуп, дүшкүүрлүг байдалды улам чидигелендирип турар.

Делегейниң бүдүн-бүдүн районнарын бодунуң «амыдыралчы эрге-ажыктарының кезии» кылдыр чарлаан Вашингтонунуң гегемонистиг, эжелекчи хөделишкиннерин сессияга шыңгызы-биле шүгүмчүлээн.

Персид мугулдуруунуң районунда күрүнелерниң бүрүн эргелерин болгаш айыыл чок чоруун хандырар талазы-биле СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң көдүрген чугула тодаргай саналдарын делегаттар бедик-биле үнелеп көрген.

Вашингтонунуң ядролуг чаа стратегиязынга хамаарыштыр ханы дүвүрээзинни Кол Ассамблея илергейлээн. Кызыгаарлаан азы кезектээн хемчээлге ядролуг чепсекти ажыглаары Вашингтонунуң ядролуг чаа стратегиязында айтып турар болгай. Ол айыылдыг доктрина «ядролуг мөсилдежиишкинни болдуруп болур дээр сарыыл чок болгаш ондактыг бодалдары болдуруп турар-дыр» деп, сессияга хүлээп алдынган резолюцияларның бирээзинде демдеглээн.

Каттышкан Нацияләр Организациязының Кол Ассамблеязының XXXV сессиязының хүлээп алган шиитпирлери келир чылын делегейниң политиктиг байдалының хөгжүлдезинге таарымчалыг салдарны чугаажок чедирер, боо-чепсекти дүжүрер, чавырлыышкынны быжыглаар, күрүнелер аразынга кады ажылдажылганы калбартыр дээш демиселди идепкейжидеринге идиг болур.

В. ВАСИЛЕЦ.
Е. МЕНКЕС.

Янзы-бүрү чурттарда бажын ковайтып эгелээн фашизмниң айыылынга удур шиитпирлиг демисел демократтыңы болгаш тайбыңны камгалаар херекке чугула салыышкын болур ужурлуг. Неонацистиг элементилерниң айыылдыг кылдыр идепкейжээни-биле холбаштыр делегейниң хөй-ниитизи, ак сеткилдиг бүгү кижилер боттарының ханы сагыш човаашкынын илергейлээн.

ЧУРУКТА: неонацистерниң ончук-чоннээлиг хөделишкиннеринге удурланыышкынның чыскаалын Вуппертальдың (ГФР) демократтарының, антифашистериниң эртирип турары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ДАШТЫКЫДА ОРУС ДЫЛ

ПРАГА. Орус дылды өөредириниң чаа программазын Чехословакияның школаларында боттандырып эгелээн. Амгы үениң педагогика чедиишкиннеринге болгаш эртем методиказын ажыглаарынга ол программаны үндезилээн. Орус дылдың болгаш литератураның башкыларының Делегей ассоциациязы-биле демнежип алгаш, эртем методиказын ажылдап кылган.

Чехословакияның школаларын дыл өөренир кабинеттербиле хандырган чорук өөредилге материалын эки шиңгээдип алырынга идигни берип турар.

ГАВАНА. Радио дамчыштыр орус дыл өөредириниң ээлчеглиг конкурузун чорудар дугайында Кубада чарлаан. Ол конкурсту найысылалдың «Радио ребельде» радиостанциязы болгаш ВЛКСМ ТК органызастаан. Конкурстуң темазы—Кубаның Компартиязының II съездизи болгаш СЭКП-ниң XXVI съездизи. Совет болгаш куба улустарның амыдыралының дугайында, партияларның ам болур шуулганнарының төөгүлүг ужур-дузазының, тайбың дээш демиселге Совет Эвилелиниң ролюнуң дугайында, боттарының хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демисежип турар улустар-биле ССРЭ-ниң эп-сеткил каттыштырылгазының ужур-дузазының дугайында айтырыгларга харыылаарын конкурстуң киржикчилеринге саналдаар. Конкурстуң түңнелин келир чылдың апрельде үндүрер. Оон тиилекчилери Совет Эвилелинге аян-чорук кылыр.

БОНН. Орус дылдың ийиги олимпиадазы Гамбург хоорайга болуп эрткен. Орус дылды, ССРЭ-ниң төөгүзүн, литературазын, уран чүүлүн билир кижилерниң ГФР-ниң девискээринге болган маргылдааларының 50 тиилекчилери ол олимпиадага киришкен.

Гамбургка болган маргылдаага эң эки түңнелдерни чедип алган беш өөреникчилер орус дылды өөренип турар школачыларның келир чылын Москвага болур делегей олимпиадазынга киржир.

ТОКИО. А. С. Пушкин аттыг медальды Васэда университединиң профессору, орус дыл талазы-биле япон эртемден Сюонти Кимурага ССРЭ-ниң Японияда элчин черинге тывыскан.

С. Кимура — орус дыл болгаш литература талазы-биле Японияга парлаттынган хөй ажылдарның автору. «Орус дылдың грамматиказын» болгаш «Орус дылдың словарын» ол чогаатан. «Игорьнуң полк шериинң дугайында сөс», «Анна Каренина», «Евгений Онегин» болгаш орус база совет чогаалчыларының өске-даа чогаалдарын С. Кимура япон дылга очулдурган болгаш ол номнарны Японияда парлаан.

Орус дыл болгаш литература башкыларының Делегей ассоциациязы А. С. Пушкинниң медалын доктаадып тургускан. Орус дылды даштыкы чурттарга нептередиринге шылгараңгай салыышкыны дээш ол медальды тывыскан турар.

БАМАКО. Орус дылды өөренир курстар Малиниң найысылалында база катап ажыттынган. Совет-мали найыралдың кежээлерин, делгелгелерни, кинолар көрүлдезин, янзы-бүрү темаларга лекцияларны болгаш беседаларны аңаа организастап турар. Совет артистер, Малиге келген делегацияларның кежигүннери дыңнакчыларның мурнунга чүве чугаалап турар.

Ажылчыннар, албан-хаакчылар, студентилер болгаш үстүкү класстарның өөреникчилери — 200 ажыг дыңнакчылар бо чылын орус дылды өөренип эгелээн.

(СЭТА).

ЧАА ЧЫЛДЫҢ «АК-КӨК ОТЧУГАЖЫ»

МОСКВА. Төп телевидениенин музыкалыг программазынын кол редакциязы Чаа чылдың «Ак-көк отчугажынын» программазын белеткеп турар. Чаа, 1981 чылдың баштайгы шактарында миллион-миллион телекөрүкчүлер боттарынын ынак артистери-биле ужуражы бээрлер.

ЧУРУКТАРДА: Алла Пугачёва «Отчугашта» киржип тур. РСФСР-нин улустуң артизи Иосиф Кобзон «Ак-көк отчугашта» аалдап келген.

В. МАСТЮКОВТУҢ фотолары. СЭТА-нын фотохроникасы.

УС-ШЕВЕР МАСТЕРЛЕР ДЕЛГЕЛГЕДЕ

Тыва уран чүүлдүң эрткен болгаш амгы төөгүзүнде бистиң уран-шевер мастерлеривистиң киирип турар улуг үлүү эң көскү черни ээлеп турары кымга-даа билдингир.

Уран чурулганың бо хевири шагдан бээр тывылган чүве болганда, оон үнген дөзү чоннуң амыдырал-чуртталгазы-биле сырый холбаалыг болуп, амыдыралдың болуушкуннарын нарын утка-шынарга илередип, тайылбырлап келген.

Бо нарын ажылдың сайзыралынга сураглыг даш чонукчулары Моңгүш Черзи, Байынды Баир, Хертек Хуна боттарының үлүг-хуузун киирип, тыва ус-шевер мастерлериниң чогаадыкчы оруун улам делгемчиткен. Ус-шевер мастерлериниң кылган ажылдарын Тывадан ангыда, даштыкы чурттарның делгелге музейлеринден безин көрүп турар.

Москвада организастаан «Совет Россия» деп делгелгеде бистиң чурукчуларывыс болгаш уран-шеверлеривис база киржип турарлар.

Бо улуг делгелгеде ниитизи-биле 26 автор киргеп, оларның хөй нуруузу даш чонукчулары.

Бистиң ат-сураглыг даш чонукчуларывыс РСФСР-нин алдарлыг болгаш Тыва АССР-ниң улустуң чурукчузу Х. К. Тойбухаа, РСФСР-нин Репин аттыг Күрүне шаңналының лауреады, Тыва АССР-ниң алдарлыг чурукчузу Р. А. Аракчаа, К. М. Саая олар-биле бир деңге талантылыг аныяктар — Тываның комсомол шаңналының лауреады Д. Х. Дойбухаа, Э. Б. Байынды, В. Б. Байынды, Е. Б. Түлүш, Ч. С. Байыр-оол, С. Х. Кочаа, В. О. Ооржак, Х. К. Саая, С. Ш. Севен дээш өскелерни-даа адап болур.

Чонар-даштан чазаныр уран чүүлде бир онзагай чүүл адаөгбелеринден ажы-төлүнге чедир салгал дамчып сазырап турарында. Моон чижээнге РСФСР-ниң Репин аттыг Күрүне шаңналының лауреады Байыр Сергеевич Байындының ийи оглу Байынды Эрес-оол, Валерий Байынды, уруу Елизавета Түлүш ачазының изин истеп чеди(ишкинниг) ажылдап турарлар.

Борта чижек кылдыр элээн каш ажылдарны сайгарып көрээлинер. Елизавета Түлүштүң «Чүгүрүк аът» деп ажылын онзагай байдал-биле кылганын Москваның көрүкчүлери магадап турар. Салгын-хатбиле дөмей чүгүрүк аъттың кудурук, чели эстеп, ону мунган кижиниң эрес-дидими киткеп, аът-биле кижиниң демниг шимчээшкинин бүгү талазы-биле тодаргай көргүскен.

Сергей Севен бо делгелгеде «Өшкү» деп ажылды көрүкчүлериниң сонуургалынга бараалгаткан. Малчын кижиниң оглу болганда Сергей кандыгдаа малдың даштыкы болгаш иштики байдалын чазыг чокка билип, овур-хевирин чараш, тывынгыр илередип турар.

Тываның комсомол шаңналының лауреады Доңдук Дойбухаа «Эмдик аът» деп ажылында эң-не нарын динамикалыг шимчээшкиннерни ажыглап, аът өөредириниң солун болгаш бергезин илергейлээн.

Бо үстүнде чижектерден элээн көөрге аныяк салгалдың даш чонукчулары моон соңгаар-даа хөй удаа янзы-бүрү делгелгелерге киржип, тыва уран чурулгага ажыдыышкыннарны кылырынга бүзүрээр бис.

С. СААЯ,
Тыва АССР-нин Чурукчулар эвилелиниң чанында аныяктар каттыжыышкынынын даргазы.

ГЕПАТИТ БОЛГАШ ООҢ ТЫПТЫРЫ

Вирустуг гепатитти тодараткан дораан эмнээрге экириичел. Вирустуг сугну ишкенде, чемни чигенде, азы сыкыртыышкын үезинде кеш дамчыштыр вирустуг гепатит тыптыр. Аарыг халдааныңдан оон баштайы билдинеринге чедир 50—120 хүннер эртер. Шак мындыг чажыт үезинде аарыг кижиниң байдалы бодунга анаа ышкаш сагындырзажок, баарга ыжык өөскүп эгелээр. Аарыгның онзагай шынарлары билдинмес эгелээр чүве болганда, ону дораан тодарадыры болдунмайн баар. Ынчангаш аарыг чоорту аартап чемге хөңнү чокталыр, шаг үстүр.

Чазын, чайын гепатит халдавырлыг ижин аарыы хевирлиг ижинде аарыыр, кусторар, куду олуртур. Күзүн болгаш кыжын баштайгы хүннерде ол аарыгдан эът изиир, сырыңгылаар, чөдүрер, өк кыза бээр. Аарыгның бо демдектери өске халдавырлыг аарыгга дөмейлешкек. Элээн хүннер ийикпе, азы неделя эрткенде гепатиттиң шынар демдээ тодаразыдиктиң өңү хүрерип, кештиң болгаш карактың ак черлери саргара бээр.

Өске аарыглар ышкаш, вирустуг гепатиттиң тыптыры аңгы-аңгы чадаларлыг. Чиик чада-биле аараан кижини бе-зин эмнелгеге чыттырып, эмчилерниң хайгааралынга тургузар ужурлуг. Бо аарыг колдуунда кижиниң баарынга дээр. Баар дээрге организмниң чугула биохимиктиг лабораториязы болур. Ынчангаш ооң ажылдаары бүрүн тургустунар ирги бе дээрзиниң айтырыы эмчилерниң кичээнгейиниң төвүнде турар.

Аарыгны ол үезинде тодараткаш, шын эмнээрге, вирустуг гепатит хөй кезинде кодуп үзе эмнеттине бээр. Ынчалзажок чамдыкта каданнаашкынче шилчип, кадыкшылга багай салдарны чедирер. Баарга шыңган эът туттуп, ооң ажылдаары үрелир. Вирустуг гепатиттен аараан кижилер эмнелгеден үндүр бижидип турар үеде, шуут-ла сегий берген ышкаш болур. Ынчалза-даа каданнай берип болур. Чыл эрткенде ындыг аарыгдан эмнеткеннерниң 60 хуузу-ла шуут кадык апаар, а артканнары ийи, азы оон-даа хөй чыл болгаш сегип үнер.

Эмнелгеден үндүр бижиткениниң соонда, баштайгы үш айда аарыг кижиниң организми кончуг кошкак болгаш удаа-дараа каданнап болур. Каданнаар чоруктуң кол чылдагааны — аар чүве көдүргениинден, чүгүргениинден, шураашкындан, соокка алыскаиындан база чем чииринин чурумун сагываанындан болур. Вирустуг гепатиттен аараан кижилер арага ишкенде катап каданнаар. Оон туржук ол каданаашкын хоочураар аарыгже шилчий бээр. Ынчангаш ындыг аарыгны эрткен кижилер арага ишпезе чогуур. Гепатиттен аараан кижилер поликлиниканың доктаамал хайгааралынга турар ужурлуг.

Аарыгның хоочураар чадазын болдурбас дизе, эмчиге доктаамал барып, лабораторлуг шинчилгени чорудар. Эмчиниң чөпшээрели чокка диетаны өскертип, аар ажылдарны хөйнү кылып болбас. Кажан ук аарыг хоочураан гепатитче шилчээнде, эмчиниң хайгааралынга доктаамал турары албан. Хоочураан гепатиттен доктаамал эмнениигургаш, сегип болур. Вирустуг гепатиттен аараан кижилер хүнде беш катап чемнензе чогуур. Ыяап-ла чылыг чемнерни чип, чемнерни ол-ла шагын сагыыры чугула.

Чаг, маргарин, чаглыг эът, хаарган чемнер, шоколад, консервалар дээн чергелиг чемнерни вирустуг гепатит аарыглыг кижилерге чидиртири хоруглуг. Ногаа болгаш фруктулар, ээрмы, ногаадан кылган садат, кефир ышкаш чемнерни ажыглап болур. Эъттиг мүнү хүнүнүң ишпес, дагаа чуургазын неделяда чүгле үш катап чемге ажыглаар.

А. СИЗЫХ,
республиканың халдавырлыг аарыглар эмнелгезиниң эмчизи.

ООҢ АДЫН ЭДИЛЭЭН

Декабрьның ортаны Суктак ортумак школазының пионерлеринге уттундурбас байырлалдыг хүннерниң бирээзи апарган. Ук байырлалды ам үш чыл улай эрттирип турарлары ол. Бо удаада бала-ла дружина байырлыг чыышка чыскаалыпкан. Вожатый рапортту берген. Уруглар «Коммунистерден үлегер ап тур бис» деп маршрут-биле чорбушаан, солун ажылдерлерни хөйнү кылганнар.

Магнитофон лентазындан уругларга чагыг сөс дыңналып тур. Ол бүгү аныяк салгалга чагыг болган. Сураглыг партия болгаш күрүне ажылдакчызы чораан, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Күрүне шаңналының лауреады, чеди Ленин ордени-биле шаңнаткан чогаалчы Салчак Токаның төрүттүнген хүнүнге тураскааткан пионерски чыыштың ук школада эртип турары бо. Чогаалчының дугайын школа директору Б. И. Араптан уругларга таныштырган.

Салчак Токаның чогаалдарын номчуваннар ховар. Ону чүгле бистиң чуртувуста эвес, даштыкы чурттарда база номчуп турар. Байырлыг чыышка хоочун коммунистер, совхозтуң ат-сураглыглары И. М. Бородин, О. Х. Сенгии олар киржип, эки өөренирин, улуг салгалдың чаагай үүлехеректерин төлептиг уламчылаарын уругларга чагаанар.

Пионерлер боттарының кылган ажылдарын түңнеп, рапортту оларга дужааганнар. Валентина Терешкова аттыг отряд суурнуң төөгүзүн чыгган, арып санында солун чуруктар киргилээн. Лёня Голиков аттыг отряд дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннарының дугайын чыып бижээн. Аныяк гайдаржылар малчыннар дугайын сонуургааннар.

Салчак Токаның чогаал ажылынга хамаарышкан викторинага номга ынак уруглар шупту киришкен. Ол ышкаш «Төрээн черимиң ыраажызы» деп ном делгелгезин уруглар сонуургап көргеннер. Делгелгени А. С. Пушкин аттыг республика библиотеказының национал болгаш чурт-шинчилел салбыры база номга ынактарның ниитилелиниң организацияны кылган.

Чогаалчының сезен харлаанынга таварыштыр литература музейиниң организастап тургузарын пионерлер ук чыышка шиитпирлээннер.

М. ЯКУШЕВА.

МУРНАКЧЫ КИНОМЕХАНИКТЕР

Бистиң районда кино механиктеринден Маадыр-оол Саспыкович Ондар, Трофим Павлович Завтраков оларның кайызы-даа онгу беш чылдың планнарын шагда-ла күүсеткеннер.

Алдан-Маадыр суурда кино механиги М. С. Ондар ол ажылга 24 чыл болган. Ажылдап келген үезиниң иштинде ол мурнакчылар одуруундан үнмейн келген. Онгу беш чылда көрүкчүлерге 1705 кинонарны көргүзер планныг турган, бо хүннерге чедир 3170 кинонарны үндүрүп көргүскен. Ол үениң иштинде 148400 көрүкчүлерге кино көргүзер планныг турган, 229399 көрүкчүлерге көргүскен. Маадыр-оол Саспыкович шеф-механик деп мергежилди чедип алган районда чаңгыс кижи ол.

Районда көжер кинонуң чолаачы-механиги Трофим Павлович Завтраков бо беш чылдарның иштинде ай, квартал, чылдың планнарын үргүлчү-ле 170—180 хуу күүседип келген. Бо үстүнде ады үнген эштер районда кино механиктериниң аразында социалистиг чарыжының тиилекчилери болуп, шылгарап үнгеннер.

А. МОНГУШ.

МАКТААР

Чечек Моңгуш 1972 чылда Кызылга харылзаа черинин тур курузун дооскан. Оон Улуг-Хем районнуң Ак-Туруг, Торгалыг суурларының почта салбырларынга элээн үр эргелекчилеп ажылдаан. Бо хүннерде ол Чаа Чаа-Хөл суурда почта салбырын эргелекчилевишаан, чурттакчы чонга солун, сеткүүл тарадып ажылдап турар.

Чаа Чаа-Хөл суур чылдан чылче сайзырап, чурттакчы чон көвүдээн. Мыңныг улуг суурнуң чурттакчыларынга безин ол солун, сеткүүлдү чогуур үезинде чедирип, шалыпчы диртип келген. Оон эрестиг шудургу ижин чон мактаар.

Л. МОНГУШ.

телевидение

ДЕКАБРЬ 21-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — **«Сула шимчээшкинче чыскаалыңар!»** 9.05 — **«Будильник».** 9.35 — **«Совет Эвилелинге бараан боор тур мен!»** 10.35 — **«Кадыкшыл».** Эртем-тайылбырлыг программа. 11.20 — **«Эртенги почта».** Музыкалыг программа. 11.50 — **«Көдээден дамчыдылга».** 12.50 — **«Музыкалыг киоск».** 13.20 — **«Баш бурунгаар хөделириниң стратегиязы.** Хөй сериалыг. Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 14.35 — **«Майли-Сай — чырык хоорай».** Документалдыг фильм. **«Хоорайлар болгаш кижилер»** деп бөлүктен. 15.05 — Мульт-фильмнер программазы. 15.35 — **«Кино аян-чоруктар клуву».** 16.35 — Концерт. 16.55 — **«Делегей панорамазы».** 17.45 — **«Известия»** солунунуң шаңналы дээш хоккей маргылдаазы. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга. 19.25 — **«Эштерниң дугайында».** Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 20.30 — «Үе». Информастыг программа. 21.00— 23.40 — **«Известия»** солунунуң шаңналы дээш хоккей маргылдаазы.

ДЕКАБРЬ 22-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — Уругларга фильм. **«Өңнүүм Тыманчи».** Уран-чечен телефильм. 10.20 — **«Билдингирдаа бол, элдептиг».** Профессор С. П. Капица эрттирер. 11.20—Медээлер. 11.25—14.00 — Чапсар. 14.00 — Медээлер. 14.20 — **Энергетиктиң хүнүнге.** Документалдыг телефильм. 15.10—**«Телестадион».** 15.40 — **«Орлёнок»** телестудияның аныяк корреспондентилериниң Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Москваның электровакуумнуг херекселдер заводунуң слесары Ю. Н. Дьяков-биле ужуражылгазы. 16.30 — **Улустуң аялгалары.** 16.45 — **«Бистиң садывыс».** 17.45 — **«Аныяктарның адрестери».**

КЫЗЫЛДАН

18.15 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.30 — **«СЭКП-ның XXVI съездизин төлептиг уткуул». «ГОЭЛРО-нуң 60 чылынга».**

КЫЗЫЛДАН

19.00 — Телемедээлер. 19.10 — **«ГОЭЛРО-нуң планын бадылаанындан бээр 60 чыл оюнга».** Беседа.

МОСКВАДАН

19.20 — **«Иркутскиниң төөгүзү».** Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 20.30 — **«Үе».** Информастыг программа. 21.05 — **«Документалдыг экран».** Р. Рождественский эрттирер. 22.10—П. И. Чайковскийниң чогаалдарын делегей конкурстарының лауреады М. Плетнев күүседир. 22.35— 22.50 — **Бөгүн делегейде.** Информастыг үндүрүлге.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.15— В. Ковтун (аккордеон) ойнаар.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — **«Сылдысчыгаш».** Дамчыдылга. 18.50 — Мульт-фильм.

МОСКВАДАН

19.00— **«Е. Зименкова ырлап тур».** Фильм-концерт.

КЫЗЫЛДАН

19.20 — **«СЭКП-ның XXVI съездизин төлептиг уткуул».** Энергетик хүнүнге дамчыдылга. 19.50 — **«Лейтенантылар флотче чоруп турлаар».** Телефильм. 20.15—20.40 — **«Чедээш».** Дамчыдылгага ВЛКСМ Кызыл хоорkomунуң бирги секретары О. Хопуя киржир.

агаар

Республиканың дүне болгаш эртен булуттап, аязып турар агаар болур. Чамдык черлерге хар чаар. Хаттың күжү 9—14 метр күштелир. Дүне 24—29 градус соок. Хүндүс агаарның температуразы 18—23 градус соок болур.

Кызылга шокар булуттаар, быскан хар чаар. Агаар хүндүс 20—22, дүне 27—29 градус соок.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ДЕКАБРЬ 21-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Улаштыр боолаашкын»** 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Ызыгуурткан куу куштар»** 9.00, 12.20, **«Өжээн негээшкини»** 10.30, 13.50, 15.40, **«Ээзи»** (2 серия-лыг) 17.30, 20.10 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Маринка, Янка болгаш хаан шивээзиниң чажыды»** 11.00, **«Мээн чассыг болгаш кээргенчиг аңчыгажым»** 12.40, 14.40, 16.40, 18.40, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Ам-на боттарывыс билчир болган-дыр бис»** 11.00, 12.40, **«Оттуг-мыш садып алыр дээш»** 14.30, 16.30, 18.30 (узаткан) шактарда.

ДЕКАБРЬ 22-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Чажыт балылаашкын»** 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: **№ 77 киночыныды** 10.10, **«Сылдыс инспектору»** 11.40, 13.20, **15.00, «Улаштыр боолаашкын»** 16.40, 18.30, 20.20 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Ээзи»** 15.00, 17.50, 20.30 шактарда.

ЧАА ЧЫЛГА

Чаа чыл чоокшулап орар. Байырлалда херегленттинер чүүлдер-ле хөй: чаа хеп-даа, эш-өөрүүге, өңнүктеринге белектер-даа садып алыр болгай. Кызылдың үлетпүр бараанарының садыглаарында белектер садарын организастаан. Силерниң шилип алган бараанарыңарны садыгжылар белек кылдыр тыпсыры-биле таарыштырып берип болур.

Силерни манап тур бис, хүндүлүг садып алыкчылар!

САНАЖЫЛГА ЧЕГИ — БАРААННАР ӨРТЭЭН ТӨЛЭЭРИНГЕ ЭҢ ЭПТИГ

Садып ап турар бараанналарыңарның өртээн төлээринге ССРЭ-ниң Күрүнеажаалга кассаларының санажылга чектери эң эптиг. 200 рубльден өрү өртектиг бараанналарны ындыг чектер-биле өртээн төлеп болур, садып алыкчы кижи бараан садып алыры-биле хөй акша ап чорууруңдан хосталыр.

Санажылга чеги— кижиниң адынга бижиттинген документ. Ол кижиниң салыышкыннарындан, азы ажаалга кассазынга шыгжаткан акшазындан 200-тен 10.000 рубль чедир түңге ажаалга кассалары санажылга чегин берип болур.

Ону берген черинден хамаарылга чокка, чурттуң кайы-даа хоорайындан азы районундан бараан садып алырда санажылга чегин көргүзүп болур. Чектиң хуусаазы —ийи ай. Бир эвес ол хуусаада чек ажыглаттынмаан болза, ону алган хоорайның азы районунуң төп ажаалга кассазынга дедир дужаап болур. Ээзиниң күзели-биле чекте акшаны салыышкынынарже киир санап-даа, акшазын төлеп берип-даа болур.

Тыва АССР-ниң Ажаалга кассаларының эргелели.

ПАССАЖИРЛЕРГЕ

1981 чылдың январь 1-ден эгелеп Кызылдан **Иркутскиже, Улан-Удэже** ужудар хамаатыларны ЯК-40 самолёттар чаа маршруттар-биле Красноярскиге хонуушкун, чокка аргыштырарын Кызыл аэропорту дыңнадып тур.

Чаа маршрут пассажирлерге таарымчалыг. Иркутскиге чедир 2 шак, а Улан-Удэге чедир 3-ле шак ужудар.

Ол маршрутка билеттерниң өртээ 30 хуу чиик.

КЫЗЫЛДАН УЖУДУП ҮНЕР ҮЕЗИ—Москва шагы-биле хүннүң-не 04.00 шакта.

Тываның транспорт эргелелиниң Кызылда автошколазы III класстың «ВС» категорияның чолаачыларын белеткээри-биле курсантыларны чыып турар. Өөренир хуусаазы — 5 ай. Хүндүс өөренир, кичээлдерни тыва дылга эрттирер. Кичээлдер 1981 чылдың январь 10-дан эгелээр.

Айтырар адрези: Кызыл хоорай, Шевченко кудумчузу 113-а, телефон 2-34-94.

КИЖИЛЕР АРАЗЫНДА КИЖИ

Ф. Г. УГЛОВ.

Бирээде, бир эвес ол херекче хөй-нииитиниң кичээнгейин хаара тудар болза, түс-түс кижилерниң арага кылыр чоруун хоругдаар дээш демисел бергедээшкинге таварышпас. Ийнде, арага кылып турар кижилерниң арагазын кым дилээр деп? Чүгле хоочураан арагачылар дээрден өске. Аныяктар болгаш боттарының төлептиг чоруун камгалап чоруур кижилер кылымал арага дилеп кылаптапшастар.

Арагалаашкын дээрге ажыл кылып шыдаар назынының үезинде элекке өлген кижилер-дир, чурттаганың шаккынындан водкага ушта шаптырган арагачылар-дыр, ээрик үүлгеттинген кем-херектер-дир, бууразн өг-бүлелер-дир, херек кырында боттарының ада-иезинден чарылган уруг-дарыг-дыр. Арагалаашкынның уржуу мындыг боордур!

Арагачылар күрүнеге улуг когаралды таварыштырып турар: ажыл шагы үзер чоруктарның, ээрик озал-ондакка таварышканының, ээрик кижилерниң буруузу-биле үрелген машиналарның болгаш станоктарның экономиктиг чидириглери, ээриктерниң хайы-биле үлетпүрге болгаш көдээ ажыл-агыйга чедир бүдүртүнмейн барган продукцияның чидириглери, арагалаашкынның уржуу-биле аарааш болгаш инвалид болган кижилерге төлеп турар пенсиялар болгаш пособиелер дээш оон-даа ынай.

Кем-херек үүлгедиишкиннериниң хөй кезиин ээрик кижилер үүлгедип турар.

Элээн каш чылдарның мурнунда медицинаның 28 академиктери, эң улуг специалист эмчилер «ажык чагаага» ат салганнар, олар ол чагаабиле бистиң чуртувуста ол бак чаңчылдың калбарып турарының аажок улуг айыылын сагындырган болгаш чоннуң элээр чоруу дээш демиселге шиитпирлиг хемчеглерни алырын негээннер.

Арагалаашкынга удур шиитпирлиг хемчеглерниң үези келген деп санап турар мен.

Мээң бодап турарым-биле кандыг хемчеглерни боттандырып чорудары чугула?

Хамыктың мурнунда план ёзугаар спирттиг суксуннарны бүдүрерин болгаш садыглаарын кызырар, оон-биле чергелештир ээртир суксуннарны хуузунда кылыр чорук-биле демиселди организастаар, ындыг арга-биле беш болгаш ынды дээрге-ле он чыл болгаш, спирттиг суксуннар бүдүрерин болгаш садыглаарын бүрүнү-биле соксадыр.

Водка, чымчак арага, пиво садыглаарын ээзэжедирип кафелерни, кондитер кылыглары садыглаар черлериниң, шайлаарактарның, буфеттерниң, мороженое кафелериниң калбак четкизин тургузары-биле үдеттирер ужурлуг, кижи бүрүзү, амгы үеде шил араганы азы водканы садып ап турары дег, чер болгангала аяк шайны хостуу-биле садып ижер каалтар арганы тургузар херек.

Чүгле хөй-нииитиниң корумчурумун үреп турар арагачыларга хамаарыштыр эвес, харын база спирттиг суксуннар ижер чорукка хамаарыштыр ону культура чок чоруктуң илерели, нииитилелге болгаш чоннуң хереэнге айыылдыг илерел деп парлалга, радио, телевидение, театр болгаш кино дамчыштыр көргеш, арагачыларга шыдажыр аргажок байдалды тургузары чугула.

Спирттиг суксуннарның өртээн кижилер оларны садып ап шыдавас кылдыр он-чээрби катап улгаттырары чугула деп санап турар мен.

Кадык камгалалының Бүгүделегей организациязының эксперттер комитеди 1974 чылда бо айтырыгны чугаалажып көргеш, даразында сүмелерни кылган:

Арагалаашкын-биле холбашкан айтырыгларның хемчээлинге болгаш чидигленишкининге ээртир суксуннарның өртектериниң салдарын күштелдирер.

1975 чылдың майда Кадык камгалалының XXVIII Бүгүделегей ассамблеязы бо айтырыгның база катап көргеш, резолюция хүлээп алган, мында демдеглеттингени: ээртир суксуннарны хереглеп турарының деңнелиниң кандыг-даа нииитилелге кижилерниң кадыының байдалы өскерлир, **ынчангаш нииитилелге араганы хереглеп турарының контролю кадык камгалалынга дорт хамаарылгалыг.**

Ассамблеяның айытканы:

Сургаар ажыл, арагачыларны илередип, эмнээри **хоойлужудулгалыг хемчеглер чокта** дээштиг эвес болуп турар, чүгле спирттиг суксуннарны садыглаарын кызыгаарлаар, «курагт хоойлу» чарлаарынга чедир хемчег алырының талазы-биле хоойлужуттунган чурумнар нииитилелдиң кадыкшыдылгазынга шынгы салдарны чедирип болур;

арагалаашкынның калбарарынга ээртир суксуннарның өртектеринге болгаш оларны кижилерниң садып ап шыдаарынга хамаарышкан чазактың доктааткан чурумнары шиитпирлиг ужур-дузалыг, чүге дээрге:

1. Ээртир суксуннарны кижилерниң садып ап шыдаары-биле болгаш оларның өртектери-биле арагалаар чоруктуң калбарыышкынының аразында дорт хамаарылга туруп турар;

2. **Араганы кижиниң кадыын үрегдеп турар наркотик деп санаары чугула.** Кадык камгалалының бүгү-делегей организациязы арага ижер чорукту чүгле хоралыг чаңчыл эвес, а наркомания (наркотиктержее аарыглыг хандыкшыл) деп санаан.

Орузундан С. Паву очулдурган.

(Тончузу. Эгези №№ 266, 267, 269, 272, 274, 275, 281, 284, 286, 288, 289 «Шында»).

ЧАРЛАЛДАР

НЕМЕЙ ЧЫЫП ТУРАР

Күрүнениң Кызылда педагогика институдунуң **белеткел салбыры** физика-математика факультединге өөренир күзелдиглерни немей чыып турар.

Сөөлгү ажылдап турар черинге 1 чылдан эвээш эвес стажтыг ажылчыннарны хүлээп алыр. Ректорнуң адынга билдириишкинге даразында документилерни кожар:

1. Ортумак эртемниниң дугайында документ (бодун)
2. Күш-ажыл дептериниң хоолгазы.
3. Эмчи справказы (286 форма).
4. Ажылдап турган черинден характеристика.
5. Бүдүрүлгеден өөредип чоруткан бижик.
6. 3х4 см хемчээлдиг 6 фото-чурук.

ДОКУМЕНТИЛЕРНИ ДАРААЗЫНДА АДРЕСЧЕ ЧОРУДАР: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 34. Пединститутуң белеткел салбыры.

5000 РУБЛЬДИ ОЙНАП АП БОЛУР СИЛЕР

Күрүнениң 1966 чылда 3 хуулуг иштики ойнап алыышкынныг чээлизи —чоннуң акшазын кадагалаарының эң эптиг болгаш таарымчалыг хевири болур.

Облигацияларны ССРЭ-ниң Саң министерствозунуң доктааткан өртээ-биле садып турар, а садып алыры — айыткан өртээ-биле.

Чээли облигацияларын ажаалга кассалары даразында өртектер-биле садып турар:

	Айның 1-15 хүннеринге чедир облигацияның өртээ		Айның 16-дан 30-31-ге чедир облигацияның өртээ	
	20 рубльдиг	10 рубльдиг	20 рубльдиг	10 рубльдиг
январь, апрель, июль, октябрь	20 руб. 10 көп.	10 руб. 05 көп.	20 руб. 30 көп.	10 руб. 15 көп.
февраль, май, август, ноябрь	20 руб. 50 көп.	10 руб. 25 көп.	20 руб. 10 көп.	10 руб. 05 көп.
март, июнь, сентябрь, декабрь	20 руб. 30 көп.	10 руб. 15 көп.	20 руб. 50 көп.	10 руб. 25 көп.

Чээрби рубльдиг облигацияларынга, ооң айыткан өртээ-биле катай 5000, 2500, 1000, 500, 100, 40 рубльге чээлиге ойнап алыышкыннарының өртээн доктааткан. 10 рубльдиң облигацияларынга ойнаашкынның чартык өртээн төлээр.

Бир разрядка ойнап алыышкыннарының түңү чээлиниң хуусаазының төнчүзүнге чедир ол хевээр артар болганда, а ойнап алдынган облигациялар өртээ төлеттинген соонда тиражка ооң соонда киришпес болганда, чээли облигацияларының тираж бүрүзүнде ойнап алыышкыны көвүдээр.

Чээли облигацияларын ажаалга кассалары хостуг садып, садып ап турар.

Хамаатылар! 3 хуулуг чээли облигацияларын садып алыңар! Ойнап алыышкын тиражтарынга киржиңер!

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63. редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 3182.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ТС—01894